

2

.....

2015

Lippujen hinnoitteluperiaatteet ja hintasuhteet uudessa vyöhykemallissa

Erityisryhmien alennus- ja vapaaliput

Lippujen hinnoitteluperiaatteet ja hintasuhteet
uudessa vyöhykemallissa:
Erityisryhmien alennus- ja vapaaliput

HSL Helsingin seudun liikenne

Opastinsilta 6 A

PL 100, 00077 HSL

puhelin (09) 4766 4444

www.hsl.fi

Lisätietoja: Satu Rönnqvist
satu.ronnqvist@hsl.fi

Copyright: Kartat, graafit, ja muut kuvat / HSL 2014

Kansikuva: HSL / Mikko Ryhänen

Edita Prima Oy

Helsinki 2015

Esipuhe

Selvitys erityisryhmien alennus- ja vapaalipuista on laadittu Helsingin seudun liikenne - kuntayhtymä HSL:n toimeksiannosta.

HSL:n hallitus päätti 10.12.2013 vyöhykekaarten ja lippulajien välisistä hintasuhteista uudessa vyöhykemallissa sekä lastenlipun yläikärajan korotuksesta, opiskelijalipun myöntämisperusteista sekä seniorilipun perustamisesta. Lisäksi HSL:n hallitus päätti, että käynnistetään jatkoselvitys muista alennus- ja vapaalipuista, oikeudesta matkustaa ilman lippua sekä mahdollisuuksista siirtää joidenkin ryhmien joukkoliikennematkojen tukeminen kuntien ostopalveluiksi.

Työn laadintaa on ohjannut ohjausryhmä, jonka kokoonpano on ollut seuraava:

Pirkko Lento	HSL, puheenjohtaja
Mari Flink	HSL
Ilkka Heinänen	HSL
Eija Jalo	HSL
Jukka Laine	HSL
Satu Rönqvist	HSL
Risto Vaattovaara	HSL

Työtä on valmisteltu projektiryhmässä, johon ovat kuuluneet:

Satu Rönqvist	HSL, puheenjohtaja
Sami Jokivirta	HSL
Jukka Kaikko	HSL
Anne Koivisto	HSL
Sari Nordsten	HSL
Jarmo Riikonen	HSL
Niina Takaluhta	HSL
Ida Valjus	HSL

Työn konsulttina on toiminut Strafica Oy, jossa työstä ovat vastanneet Jyrki Rinta-Piirto ja Heidi Saarinen. Konsulttityö aloitettiin syyskuussa 2014 ja se valmistui tammikuussa 2015.

Tiivistelmäsiivu

Julkaisija: HSL Helsingin seudun liikenne			
Tekijät: Heidi Saarinen, Jyrki Rinta-Piirto Strafica Oy			Päivämäärä 10.2.2015
Julkaisun nimi: Lippujen hinnoitteluperiaatteet ja hintasuhteet uudessa vyöhykemallissa: Erityisryhmien alennus- ja vapaaliput			
Rahoittajat / Toimeksiantajat: HSL			
Taksa- ja lippujärjestelmän uudistaminen on edennyt vaiheittain siten, että tulevasta järjestelmästä on laadittu selvityksiä ja suosituksia, joista on pyydetty kuntien lausunnot. Lausuntokierroksen jälkeen HSL:n (ja aiemmin YTV:n) hallitus on tehnyt päätökset ja käynnistänyt seuraavaa selvitysvaihetta. Vyöhykemallin toteutuksen periaatteet on päätetty lukuun ottamatta eräiden alennus- ja vapaalippuja saavien ryhmien matkalippuja sekä oikeutta matkustaa ilman lippua. HSL:n tehtävänä on tarjota esteetöntä ja kohtuuhintaista joukkoliikennettä kaikille asiakkaille. HSL-alueen asukkaiden kausilippuihin sisältyy merkittävä kuntien tariffituki eli subventio, joka kustannetaan verovaroista. HSL:n nykyiset alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet on määritelty pääosin 80-luvulla. Tuolloin joukkoliikenteen esteettömyys oli nykyistä paljon heikommalla tasolla ja erityisryhmien oli vaikeampi käyttää joukkoliikennettä. Alennuksia ja vapaalippuja onkin vuosikymmenten kuluessa myönnetty vammaisryhmille myös joukkoliikenteen esteellisyyden perusteella. Joukkoliikenteen esteettömyys on kohentunut merkittävästi, ja HSL pystyy aiempaa paremmin tarjoamaan esteetöntä joukkoliikennettä lähes kaikille matkustajille. Nykyään HSL:n tilaamasta liikenteestä valtaosa hoidetaan matalalattiaisella kalustolla: metro kokonaisuudessaan, lähes kaikki bussit sekä raitiovaunuista ja lähijunistakin yli 80 prosenttia. Tämän työn tavoitteena on ollut tehdä HSL:n hallituksen 10.12.2013 päätöksen mukainen jatkoselvitys erityisryhmien alennus- ja vapaalipuista sekä oikeudesta matkustaa ilman lippua. Tarkastelut koskevat kaarimallia, joka on tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2017. Tavoitteena oli tuottaa päätöksenteon pohjaksi aineisto, jonka perusteella HSL:n hallitus voi lähettää lausuntokierrokselle esityksen vielä avoinna olevien tariffikysymysten ratkaisemiseksi. Tarkoituksena on, että hallitus päättää asiasta lausuntokierroksen jälkeen vuoden 2015 aikana. Työssä selvitettiin lähtökohtia ja toimintaympäristön muutoksia sekä kuvattiin erityisryhmien alennus- ja vapaalippukäytäntöjen nykytilanne. Niiden pohjalta muodostettiin vaihtoehtoja ja suositukset uusille käytännöille. Työn lähtökohtana ovat olleet HSL:n strategia ja arvot. Työssä on pohdittu myös sitä, mikä on joukkoliikennesektorin ja sosiaali- ja terveystoimen välinen työnjako erityisryhmien liikkumismahdollisuuksien tukemisessa. Lisäksi perusperiaatteena on ollut, että alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet sekä oikeus matkustaa ilman lippua ovat yhtenäiset koko HSL-alueella.			
Avainsanat: matkalippujärjestelmä, lipunmyynti; erityisryhmät, alennus- ja vapaaliput			
Sarjan nimi ja numero: HSL:n julkaisuja 2/2015			
ISSN (nid)	ISBN (nid.)	Kieli: suomi	Sivuja: 60
ISSN 1798-6184 (pdf)	ISBN 978-952-253-248-0 (pdf)		
HSL Helsingin seudun liikenne, PL 100, 00077 HSL, puhelin (09) 4766 4444			

Sammandragssida

Utgivare: HRT Helsingforsregionens trafik			
Författare: Heidi Saarinen, Jyrki Rinta-Piirto Strafica Oy			Datum 10.2.2015
Publikationens titel: Prissättningsprinciper och prisförhållanden för biljetter i den nya zonmodellen: Rabatt- och fribiljetter för specialgrupper			
Finansiär / Uppdragsgivare: HRT			
Sammandrag:			
Förnyelse av taxa- och biljettsystem har framskridit stegvis så att man har utarbetat utredningar och rekommendationer om det nya systemet och sedan begärt om utlåtanden av kommuner. Efter remissen har HRT:s (och tidigare SAD:s) styrelse fattat beslut och satt i gång den följande utredningsfasen. Principer för genomförande av zonmodellen har beslutats med undantag av biljetter för några grupper som får rabatt- och fribiljetter samt rätten att resa utan biljett. HRT:s uppgift är att erbjuda tillgänglig och rimligt prissatt kollektivtrafik för alla sina kunder. Periodbiljetter för HRT-områdets invånare innehåller kommunernas betydande tariffstöd, dvs. subvention som finansieras med skattemedel. Nuvarande principer för beviljande av HRT:s rabatt- och fribiljetter har definierats mestadels på 80-talet. Då var kollektivtrafikens tillgänglighet på mycket lägre nivå än nu och specialgrupper hade svårare att använda kollektivtrafiken. Rabatter och fribiljetter har under årtionden beviljats för handikappade också på basis av kollektivtrafikens lägre tillgänglighet. Kollektivtrafikens tillgänglighet har förbättrats avsevärt och HRT kan bättre än tidigare erbjuda tillgänglig kollektivtrafik för nästan alla passagerare. Nuförtiden sköts största delen av trafiken beställd av HRT med materiel med lågt golv: metro i sin helhet, nästan alla bussar samt över 80 procent av spårvagnar och närtåg. Syftet med detta arbete har varit att utarbeta en fortsatt utredning enligt HRT:s styrelsebeslut 10.12.2013 om rabatt- och fribiljetter för specialgrupper samt rätten att resa utan biljett. Granskningarna gäller zonmodellen som tas i bruk år 2017. Syftet var att producera material för beslutsfattande på basis av vilket HRT:s styrelse kan skicka framställningen ut på remiss för att lösa de öppna tariffrågorna. Syftet är att styrelsen fattar beslut om ärendet efter remissrundan under år 2015. I arbetet utreds utgångspunkter och ändringar i verksamhetsmiljön samt beskrevs nuläget för rabatt- och fribiljetter för specialgrupper. På basis av dem bildades alternativ och rekommendationer för ny praxis. Utgångspunkten för arbetet har varit HRT:s strategi och värden. I arbetet har man också funderat på vilken är arbetsfördelningen mellan kollektivtrafiksektorn och social- och hälsovårdsväsendet för att stödja specialgruppernas möjligheter att röra sig. Dessutom har basprincipen varit att grunder för beviljande av rabatt- och fribiljetter samt rätten att resa utan biljett är enhetliga i hela HRT-området.			
Nyckelord: biljettsystem, biljettförsäljning, specialgrupper, rabatt- och fribiljetter			
Publikationsseriens titel och nummer: HRT publikationer 2/2015			
ISSN (häft)	ISBN (häft.)	Språk: finska	Sidantal: 60
ISSN 1798-6184(pdf)	ISBN 978-952-253-248-0(pdf)		
HRT Helsingforsregionens trafik, PB 100, 00077 HRT, tfn (09) 4766 4444			

Abstract page

Published by: HSL Helsinki Region Transport			
Author: Heidi Saarinen, Jyrki Rinta-Piirto Strafica Oy		Date of publication 10 Feb 2015	
Title of publication: Ticket pricing principles and price ratios in the new zone model: Discount and free tickets for special groups			
Financed by / Commissioned by: HSL			
Abstract:			
The ticketing and information system reform has proceeded in phases so that studies and recommendations have been made on the future system and municipalities have been asked to comment on them. Following the consultation rounds, the Executive Board of HSL (and earlier the Board of YTV) has made its decisions and launched the next phase. The principles for implementing the zone model have been decided on, with the exception of the tickets of certain special groups entitled to discount and free tickets as well as the right to travel without a ticket. HSL's task is to offer accessible and reasonably priced public transport services to all customers. In the HSL area, municipalities provide significant subsidies on residents' season tickets from tax revenues. HSL's current eligibility criteria for discount and free tickets have mainly been determined in the 1980's. At that time, the accessibility of public transport was at a much lower level and the use of public transport was more difficult for special groups than at present. Over the past decades, discounts and free tickets have been granted to various disabled groups also on the basis of the poor accessibility of public transport. The accessibility of public transport has significantly improved and HSL is able to provide accessible public transport to almost all passengers. Nowadays most of the transport services procured by HSL are operated with low-floor vehicles: all Metro trains almost all buses and over 80 per cent of trams and commuter trains are low-floor. The aim of this study was to conduct a follow-up study on the discount and free tickets of special groups and the right to travel without a ticket in line with the decision made by the Executive Board of HSL on 10 December 2013. The study concerns the zone model scheduled to be introduced in 2017. The aim was to provide information to support decision-making on the basis of which the Executive Board can circulate for comments a proposal to address the still unresolved tariff issues. The aim is that the Executive Board would make its decisions following the consultation round during 2015. This study examines the starting points and changes in the operating environment as well as describes the current discount and free ticket practices. Options and recommendations for new practices were formed on the basis of these. The study was based on HSL's strategy and values. The study also discusses the division of work between the public transport sector and social and health administration in supporting the mobility of special groups. In addition, the basic principle has been that the eligibility criteria for discount and free tickets and right to travel without a ticket are the same throughout the HSL area.			
Keywords: Ticketing system; ticket sales; special groups; discount and free tickets			
Publication series title and number: HSL publications 2/2015			
ISSN (Print)	ISBN (print)	Language: Finnish	Pages: 60
ISSN 1798-6184 (PDF)	ISBN 978-952-253-248-0 (PDF)		
HSL Helsinki Region Transport, PO Box 100, 00077 HSL, Tel. +358 (0)9 4766 4444			

Sisällysluettelo

1	Tausta ja tavoitteet	11
1.1	Taustaa	11
1.2	Työn tavoitteet ja menetelmät.....	12
1.3	Lähtökohtia	12
2	Nykytilanne	15
2.1	Päätösvalta	15
2.2	HSL:n alennus- ja vapaaliput.....	15
2.3	Oikeus matkustaa ilman lippua	19
2.4	Kuntien tuki matkalippujen hintoihin	20
2.5	Kuntien sosiaali- ja terveystoimen tuki matkalippujen hankintaan.....	21
2.6	Erityisryhmien lippukäytäntöjä muualla Suomessa ja ulkomailla.....	22
3	Seudun matkalippu- ja informaatiojärjestelmä uudistuu	24
3.1	Tulevan taksa- ja lippujärjestelmän (kaarimalli) ominaisuuksia.....	24
3.2	LIJ2014-hankkeen tuomia muutoksia	25
4	Erityisryhmien matkaliput ja oikeus matkustaa ilman lippua kaarimallissa	28
4.1	Alennus- ja vapaaliput.....	28
4.2	Oikeus matkustaa ilman lippua	33
4.3	Muut ryhmät	36
5	Yhteenveto ja jatkotoimenpiteet	37
	Liite 1. Työhön osallistuneet ja työssä haastatellut henkilöt	38
	Liite 2. Lippujen osto-oikeudet, erityisryhmien alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet sekä oikeus matkustaa ilman lippua vuonna 2015	40
	Liite 3. Palvelu- ja myyntiohjeen mukaiset soveltamisohjeet	45
	Liite 4. HSL:n järjestämän joukkoliikenteen esteettömyys	50
	Liite 5. HSL:n matkakorttikannan asiakasryhmien määrät ja osuudet vuonna 2014	52
	Liite 6. Erityisryhmien matkakorttien määrät ikäryhmittäin	53
	Liite 7. Lisätarkasteluja Kela-eläkeläisiin liittyen	55
	Liite 8. Erityisryhmien lippukäytännöt Tampereella, Turussa ja VR:n lähiliikenteessä	56
	Liite 9. Erityisryhmien lippukäytäntöjä Euroopan metropolialueilla	57

1 Tausta ja tavoitteet

1.1 Taustaa

Helsingin seudun matkalippujärjestelmä uudistetaan ja koko seudulle toteutetaan ajan- tasainen matkustajainformaatiojärjestelmä vuoden 2015 loppuun mennessä (Lippu- ja informaatiojärjestelmä 2014 eli LIJ2014-hanke). Tiiviissä yhteistyössä tämän hankkeen kanssa on valmisteltu seudun uutta taksa- ja lippujärjestelmää (TLJ-projekti). Taksa- ja lippujärjestelmän uudistamista on valmisteltu vuodesta 2006 lähtien. Taksa- ja lippujärjestelmällä tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu matkalippujen kelpoisuusalueista (vyöhykkeistä), lippulajeista sekä lippujen osto-oikeuksia ja hinnoittelua koskevista periaatteista.

Uusi vyöhykemalli (kaarimalli) on tarkoitus ottaa käyttöön teknisen järjestelmäuudistuksen ja matkakorttien vaihdon jälkeen noin vuonna 2017. Kaarimalli mahdollistaa seudun tariffijärjestelmän alueellisen laajentamisen riippumatta kunta- ja hallintorakenteista. Vyöhykekaarten rajat perustuvat ensisijaisesti etäisyyteen Helsingin keskustasta ja keskustaan. Tämän takia uusi vyöhykemalli on riippumaton kunta- ja hallintorakenteista.

Taksa- ja lippujärjestelmän uudistaminen on edennyt vaiheittain siten, että tulevasta järjestelmästä on laadittu selvityksiä ja suosituksia, joista on pyydetty kuntien lausunnot. Lausuntokierroksen jälkeen HSL:n (ja aiemmin YTV:n) hallitus on tehnyt päätökset ja käynnistänyt seuraavaa selvitysvaihetta. Vyöhykemallin toteutuksen periaatteet on päätetty lukuun ottamatta eräiden alennus- ja vapaalippuja saavien ryhmien matkalippuja sekä oikeutta matkustaa ilman lippua.

HSL:n hallitus päätti kaarten rajoista uudessa vyöhykemallissa (kaarimalli) kesäkuussa 2012. Samalla päätettiin, että pääkaupunkiseudun alueella (Helsinki, Espoo, Vantaa) on minimiostoksena kaksi kaarta.

Joulukuussa 2013 hallitus päätti vyöhykekaarten ja lippulajien välisistä hintasuhteista uudessa kaarimallissa. Asiakasryhmistä päätettiin seuraavaa:

- Lapset ja nuoret: Lastenlipun ikäraja korotetaan yhdellä ikävuodella, jolloin lipun voivat ostaa 7–17-vuotiaat. Opiskelijalippu myönnetään 18–29-vuotiaille vakinaisesti HSL-alueella asuville sekä ulkomaalaisille vaihto-opiskelijoille, jotka täyttävät muut opiskelijalipun myöntämisperusteet. Lasten ja opiskelijalippujen hinnat ovat 50 % aikuisten lipun hinnasta.
- Ikäihmiset: Perustetaan seniorilippu 70 vuotta täyttäneille vakinaisesti HSL-alueella asuville. Lippu on päiväliikenteessä kaikkina viikonpäivinä klo 9–14 alkavilla matkoilla kelpaava arvolippu. Lipun alennus on 50 % aikuisten arvolipun hinnasta.

- Käynnistetään jatkoselvitys muista alennus- ja vapaalipuista, oikeudesta matkustaa ilman lippua sekä mahdollisuuksista siirtää joidenkin ryhmien joukkoliikennematkojen tukeminen kuntien ostopalveluiksi. Selvitys tehdään yhteistyössä valtakunnallisten toimijoiden kanssa. Selvitetään mahdollisuutta alentaa seniorilipun ikäraja 68 vuoteen tai vaihtoehtoisesti tarjota hiljaisen ajan lippua kaikille. Lisäksi selvitetään vammaisten alennuksen nostamista 25 % suuremmaksi.

1.2 Työn tavoitteet ja menetelmät

Tämän työn tavoitteena on ollut tehdä HSL:n hallituksen 10.12.2013 päätöksen mukainen jatkoselvitys erityisryhmien alennus- ja vapaalipuista sekä oikeudesta matkustaa ilman lippua. Tarkastelut koskevat kaarimallia, joka on tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2017. Tavoitteena oli tuottaa päätöksenteon pohjaksi aineisto, jonka perusteella HSL:n hallitus voi lähettää lausuntokierrokselle esityksen vielä avoinna olevien tariffikysymysten ratkaisemiseksi. Tarkoituksena on, että hallitus päättää asiasta lausuntokierroksen jälkeen vuoden 2015 aikana.

Työssä selvitettiin lähtökohtia ja toimintaympäristön muutoksia sekä kuvattiin erityisryhmien alennus- ja vapaalippukäytäntöjen nykytilanne. Niiden pohjalta muodostettiin vaihtoehtoja ja suositukset uusille käytännöille.

Vaihtoehtoja tarkasteltiin työpajassa, johon kutsuttiin HSL:n jäsenkuntien joukkoliikenneyhteyshenkilöitä sekä sosiaali- ja terveystoimen edustajia. Lisäksi työn aikana tavattiin Helsingin sosiaali- ja terveystoimen edustajia sekä haastateltiin useita asiantuntijoita. Työpajaan osallistuneet, Helsingin sosiaali- ja terveystoimen tapaamiseen osallistuneet sekä haastatellut asiantuntijat on esitetty liitteessä 1.

Lisäksi työssä selvitettiin Tampereen, Turun ja VR:n nykyisiä erityisryhmälippukäytäntöjä sekä EMTA-verkoston kautta Euroopan metropolialueiden lippukäytäntöjä.

1.3 Lähtökohtia

Työn lähtökohtana ovat olleet HSL:n strategia ja arvot. Työssä on pohdittu myös sitä, mikä on joukkoliikennesektorin ja sosiaali- ja terveystoimen välinen työnjako erityisryhmien liikkumismahdollisuuksien tukemisessa. Lisäksi peruseriaatteena on ollut, että alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet sekä oikeus matkustaa ilman lippua ovat yhtenäiset koko HSL-alueella.

HSL:n strategia ja toimintaympäristön muutokset

HSL:n visiona vuodelle 2025 on, että joukkoliikenne on ykkösvalinta. Helsingin seutu on älykkään, kestävän ja turvallisen liikkumisen suunnannäyttäjä. HSL:n strategian mukaan HSL:n perustehtävänä on kehittää ja tarjota sujuvia ja luotettavia liikkumISRatkaisuja asiakkaiden tarpeisiin. HSL:n tavoitteena on tarjota selkeää palvelua, mikä tarkoittaa mm. ajantasaisen matkustajainformaation tarjoamista ennen matkaa ja matkan aikana sekä selkeitä, helppokäyttöisiä ja kohtuuhintaisia lippuja.

HSL:n strategiset tavoitteet ja visio vuodelle 2025 on esitetty kuvassa 1.

Kuva 1. HSL:n strategiset tavoitteet ja visio.

Lippujärjestelmää selkeyttää se, kun asiakasryhmiä on mahdollisimman vähän. Tällöin tarvittavien lippulajien määrä vähenee. Kohtuuhintaisuus on silloin myös helpommin hallittavissa, kun kuntien tuki matkalippujen hintoihin kohdennetaan yhdenmukaisesti jäsenkuntien joukkoliikenteen käyttäjille.

Erilaiset alennus- ja vapaaliput monimutkaistavat matkalippujärjestelmää. Nykyjärjestelmässä on noin 250 yksittäistä hintaa, joista HSL:n hallitus päättää vuosittain. Uudessa kaarimallisissa ongelmat moninkertaistuvat, kun alue laajenee ja jokaiselle kaarelle ja sen yhdistelmälle tarvitaan lipputuotteet kaikille asiakasryhmille. Nykyisten alennus- ja vapaalippujen myöntämisperiaatteiden sekä lippuihin oikeuttavien matkakorttien hankkimiseen liittyvien päätösten, sääntöjen ja ohjeiden hahmottaminen on haastavaa niin asiakkaalle kuin heitä palvelevalle henkilökunnallekin.

Uuden strategian valossa on hyvä selkeyttää HSL:n tehtävää myös erityisryhmien matkojen tukemisessa. HSL:n perustehtävän mukaista on tarjota ja kehittää esteetöntä, kaikille sopivaa ja kohtuuhintaista joukkoliikennepalvelua.

Joukkoliikennesektorin vastuu erityisryhmien liikkumismahdollisuuksien tukemisessa

Työn lähtökohtana on näkemys siitä, että joukkoliikennesektorin tulee edistää joukkoliikenteen käyttöä kehittämällä joukkoliikennepalvelujen laatua, selkeyttä ja esteettömyyttä kaikkien asiakasryhmien näkökulmasta. Esteettömyys tarkoittaa kaluston, matkustajainformaation ja matkalippujärjestelmän esteetöntä käyttöä. Lisäksi joukkoliikennesektorin tehtävänä on edistää mahdollisuuksien mukaan koko matkaketjun esteettömyyttä mukaan lukien matkat pysäkille tai terminaaliin sekä vaihtoyhteydet.

Esteetön kalusto tarkoittaa esimerkiksi matalalattiakaluston käyttöä kaikissa liikennemuo-doissa sekä palvelulinjojen tarjoamista. Esteettömään liikenneympäristöön kuuluvat mm. esteettömät radat, asemat ja terminaalit (esim. tulevat Kehärata ja Länsimetro) sekä pysäkkien esteettömyys. Esteetön matkustajainformaatio varmistetaan huomioimalla eri asiakasryhmien tarpeet informaation kehittämisessä. Esimerkiksi näkövammaisia pystytään palvelemaan kuulutusten avulla.

Esteettömyyden kehittäminen kohdistuu myös lippujärjestelmään. Uutta lippujärjestelmää kehitettäessä otetaan huomioon eri asiakasryhmien tarpeet. Uusi matkakortin lukulaite on nykyistä esteettömämpi. HSL kehittää mobiilikertalippua, joka on tarkoitus ottaa käyttöön koko HSL-alueen liikenteessä kesällä 2015. Kaikessa raide- ja lauttaliikenteessä on käytössä avorahastus, jolloin matkustajan ei tarvitse leimata voimassa olevaa kausilippuaan. Avorahastuksen osuus kasvaa raideverkon laajentamisen myötä. Avorahastuksen käyttöä runkobussilinjoilla selvitetään linjalla 550 käynnissä olevalla kokeilulla.

Yhteenveto HSL:n esteettömyyslinjauksista ja -toimenpiteistä on esitetty liitteessä 4.

Tavoitteena on, että mahdolliset lisäalennukset, vapaaliput tai oikeus matkustaa ilman lippua perustuisivat liikennepoliittisiin linjauksiin ja liikenneturvallisuuteen. Perusteiden tulee olla yhtenäiset koko seudulla.

Sosiaali- ja terveystoimen vastuu erityisryhmien liikkumismahdollisuuksien tukemisessa

Sosiaali- ja terveystoimen vastuualueelle kuuluvat vähävaraiset asiakkaat (toimeentulotukiasiakkaat tai maksusitoumuksia saavat) sekä ne asiakasryhmät, jotka eivät voi käyttää joukkoliikennettä (kuljetustukiasiakkaat).

2 Nykytilanne

2.1 Päätösvalta

Tariffijärjestelmää ja lippujen hinnoittelua koskeva päätösvalta siirtyi HSL -kuntayhtymälle 1.1.2010 alkaen YTV:n lakkautuksen yhteydessä. Oikeus perustuu pääkaupunkiseudun kuntien jätehuolto ja joukkoliikennettä koskevasta yhteistoiminnasta annettuun lakiin. HSL:n perussopimuksessa oikeus on laajennettu koskemaan kaikkia HSL:n jäsenkuntia.

Perussopimuksen mukaan HSL hyväksyy toimialueellaan noudattavan taksa- ja lippujärjestelmän sekä liikenteen taksat (lippujen hinnat). Päätösvaltaan sisältyvät alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet.

HSL:llä ei ole lakiin perustuvaa velvollisuutta myöntää alennusta matkalippujen hinnoista, vaan kaikki alennukset perustuvat HSL:n hallituksen päätöksiin.

HSL:n toimitusjohtaja päättää taksa- ja lippujärjestelmän muutoksista siltä osin kuin päätösvalta ei kuulu hallitukselle. Lisäksi toimitusjohtaja antaa päätöksiä täydentäviä sääntöjä ja ohjeita, jotka julkaistaan vuosittain seudun joukkoliikenteen ammattilaisille tarkoitetussa Palvelu- ja myyntiohjeessa (PMO).

2.2 HSL:n alennus- ja vapaaliput

Nykyiset alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet

Nykyiset erityisryhmien alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet ovat pääosin muotuneet yli 30 vuotta sitten. Pääkaupunkiseudun kunnat päättivät perusteista pitkään itse, minkä vuoksi kullakin kunnalla oli omat perusteensa ja alennusprosentitkin vaihtelivat. 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa YTV ja kunnat laativat yhtenäistämisselvityksen, minkä perusteella kunnat yhtenäistivät perusteita vuoden 1993 alusta. Vasta nykyiseen matkakorttijärjestelmään siirryttäessä myöntämisperusteista päättäminen siirtyi YTV:lle ja yhtenäiset perusteet tulivat käyttöön 1.6.2002 alkaen. Alennusprosentit pysyivät edelleen kuntien päätösvallassa. Lasten ja erityisryhmien lippujen alennusprosentit yhtenäistettiin seudulla 1.1.2004 alkaen lukuun ottamatta opiskelijalippua, jonka alennusprosentti yhtenäistettiin vasta 1.1.2006 alkaen.

HSL:n hallitus hyväksyi marraskuussa 2009 nykyiset, vuonna 1.1.2010 voimaan tulleet lippujen osto-oikeudet sekä alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet pääosin sellaisina kuin ne olivat voimassa vuonna 2009 YTV:n päätösten mukaan. Hallitus lisäsi ulkomaalaisille vaihto-opiskelijoille oikeuden opiskelijalippuun.

Joukkoliikenteen ammattilaisille tarkoitetussa Palvelu- ja myyntiohjeessa annetaan yksityiskohtaiset määräykset ja ohjeet päätösten toteuttamisesta. Voimassa olevat alennus- ja

vapaalippujen myöntämisperusteet on esitetty liitteessä 2. Palvelu- ja myyntiohjeen mukaiset soveltamisohjeet on esitetty liitteessä 3.

Helsingin seudun taksa- ja lippujärjestelmän tärkeimmät asiakasryhmät ovat aikuinen ja lapsi, joiden lippujen hintoja tuetaan HSL:n jäsenkuntien maksamalla ns. kuntaosuuksilla (tariffituki). Lisäksi on joukko muita asiakasryhmiä, jotka ovat oikeutettuja saamaan lisäalennuksia aikuisten kausi- ja arvolippujen hinnoista. Osto-oikeus voi asiakasryhmästä riippuen olla voimassa joko toistaiseksi tai määräajan.

Aikuisten kausi- ja arvolippujen hinnoista alennuksia saavat asiakasryhmät vuonna 2015 ovat

- lapset 7-16 v, alennus 50 %
- opiskelijat 17 v alkaen, alennus 50 % (alennusryhmä 2); erillisten myöntämisperusteiden mukaan, 30 vuotta täyttäneiltä vaaditaan lisäksi Kelan opintotukipäätös
- eläkeläiset, jotka saavat Kelan takuueläkettä; alennus 50 % (alennusryhmä 2)
- eläkeläiset, jotka saavat Kelan kansaneläkettä; alennus 25 % (alennusryhmä 1)
- invalidit, joilla on liikuntaeste; alennus 25 % (alennusryhmä 1); vamman tai sairauden haitta-aste on määritelty tarkemmin myöntämisperusteissa.

Vapaalippuja myönnetään seuraaville asiakasryhmille:

- sokea
- sotainvalidi
- rintamaveteraani

Seuraavassa on käyty läpi nykytilannetta asiakasryhmittäin.

Eläkeläiset

HSL:llä on nykyisin eläkeläisille kaksi alennusryhmää:

- Kelan myöntämää takuueläkettä saavat henkilöt kuuluvat alennusryhmään 2 ja saavat 50 % alennuksen aikuisten kausi- ja arvolipusta. Kyseisen ryhmän asiakkaiden osuus on 0,7 % HSL:n matkakorttiasiakkaista (8 883 matkakorttia).
- Kelan myöntämää kansaneläkettä (vanhuus-, työkyvyttömyys- tai työttömyyseläke) saavat henkilöt kuuluvat alennusryhmään 1 ja saavat 25 % alennuksen aikuisten kausi- ja arvolipusta. Asiakkaiden osuus on 1,9 % matkakorttiasiakkaista (23 754 matkakorttia).

Eläkeläisten lisäalennuksen peruste on sosiaalipoliittinen (vähävaraisuus). Myöntämisperusteet on sidottu eläkelainsäädäntöön ja Kelan päätöksiin, joten hakuprosessi aiheuttaa käyntejä Kelan toimistoissa. Lisäksi HSL:n on pyrittävä seuraamaan Kelan eläkkeisiin kohdentuvia lainsäädännön muutoksia. Alennusoikeutta hakevat asiakkaat joutuvat ha-

kemaan ensin todistuksen Kelan toimistosta, minkä jälkeen he asioivat HSL:n matkakortin palvelupisteessä. Asiakkaan on uusittava oikeus 3 vuoden välein, jolloin tarvitaan uusi Kelan todistus. Oikeus eläkkeisiin voi muuttua, jos asiakkaan tulot muuttuvat.

Asiakasryhmiin kuuluu eri-ikäisiä henkilöitä, alkaen 18 vuotta täyttäneistä. Vähintään 70-vuotiaiden osuudet vuonna 2012 olivat Kelan takuueläkeläisten osalta 31 % ja Kelan kansaneläkeläisten osalta 48 %. Todellisuudessa vähintään 70-vuotiaiden osuudet voivat olla hieman pienempiä, sillä tarkastelussa ovat mukana kaikki matkakortit (myös ei-aktiivisessa käytössä olevat), jolloin luultavasti osa erityisesti iäkkäimmistä matkakorttien omistajista ei välttämättä enää käytä joukkoliikennettä. Kela-eläkeläisten lippujen (matkakorttien) määrät ikäryhmittäin vuonna 2012 on esitetty liitteessä 6.

Kelan eläkeläisten lippuihin käytetään tällä hetkellä kuntien lisäsubventiota noin 2,2 miljoonaa euroa vuodessa, jonka jakaantuminen kunnittain on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. HSL:n eläkeläisten lippujen lisäsubventio kunnittain vuonna 2013.

1000 €/v	Helsinki	Espoo	Kauniainen	Vantaa	Kerava	Sipoo	Kirkko- nummi	yhteensä
KELA-eläkeläiset (ale 25 % / 50 %)	1 350	431	12	331	34	7	26	2 190

Liitteessä 7 on esitetty lisätarkasteluja Kela-eläkeläisiin liittyen. Muut eläkeläiset eivät ole oikeutettuja HSL:n eläkeläislippuun.

Liikuntakykyä heikentävä vamma tai sairaus

Invalidien alennuslippu

HSL:n invalidilippuun oikeuttavat tietyt liikuntakykyä heikentävät vammat tai pysyvät pitkäaikaissairaudet. Invalidilippuun oikeutetut saavat 25 % alennuksen aikuisten kausi- ja arvolipusta. Invalidilippujen osuus on 0,4 % matkakorttiasiakkaista (5 358 matkakorttia). Eri sairausryhmille on määritelty haitta-asteet, joiden perusteella oikeus alennuslippuun määritellään.

Invalidilipun käyttäjistä suuri osuus on iäkkäitä. Lipun käyttäjistä noin 77 % oli vuonna 2012 vähintään 70-vuotiaita. Todellisuudessa vähintään 70-vuotiaiden osuus voi olla hieman pienempi, sillä tarkastelussa olivat mukana kaikki matkakortit (myös ei-aktiivisessa käytössä olevat), jolloin luultavasti osa erityisesti iäkkäimmistä matkakorttien omistajista ei välttämättä enää käytä joukkoliikennettä. HSL:n invalidilippujen (matkakorttien) määrät ikäryhmittäin vuonna 2012 on esitetty liitteessä 6.

Invalidilippuihin käytetään tällä hetkellä kuntien lisäsubventiota noin 267 000 euroa vuodessa, jonka jakaantuminen kunnittain on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. HSL:n invalidilippujen lisäsubventio kunnittain vuonna 2013.

1000 €/v	Helsinki	Espoo	Kauniainen	Vantaa	Kerava	Sipoo	Kirkko- nummi	yhteensä
Invalidit (ale 25 %)	203	33	1	28	1	0	1	267

Sokeiden vapaalippu

Muista vammaisista poiketen sokeilla on oikeus HSL:n vapaalippuun, mikäli näkövamman haitta-aste on vähintään 90 %. Sokeiden vapaalippujen osuus matkakorttiasiakkaista on 0,1 % (1 124 matkakorttia). Lipun saamiseksi vaaditaan silmälääkärin todistus tai näkövammaiskortti. Sokeiden vapaalipun saaville annetaan automaattisesti myös Oikeus saattajaan -kantakortti, kun muut asiakasryhmät saavat oikeuden saattajaan lääkärintodistuksen perusteella.

Sokeista noin 42 % on yli 70-vuotiaita. Sokeiden lippujen (matkakorttien) määrät ikäryhmittäin vuonna 2012 on esitetty liitteessä 6.

Sokeiden vapaalippuihin käytetään tällä hetkellä kuntien lisäsubventiota noin 487 000 euroa vuodessa, jonka jakaantuminen kunnittain on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. HSL:n sokeiden vapaalippujen lisäsubventio kunnittain vuonna 2013.

1000 €/v	Helsinki	Espoo	Kauniainen	Vantaa	Kerava	Sipoo	Kirkko- nummi	yhteensä
Sokeat	286	116	1	68	3	10	2	487

Sotainvalidit ja rintamaveteraanit

Suomen sotien veteraanit ovat oikeutettuja vapaalippuihin. Asiakasryhmiä on kaksi, rintamaveteraanit ja sotainvalidit. Sotainvalidien osuus matkakorttiasiakkaista on 0,1 % (356 matkakorttia) ja rintamaveteraanien 1,5 % (4 160 matkakorttia). Asiakkaiden määrä on vähenemässä ja aikanaan asiakasryhmä poistuu kokonaan.

Sotainvalidilipun saamiseksi on esitettävä valtion tapaturmaviraston todistus invaliditeetista, sotilasvammalain mukainen elinkorkopäätös tai valtiokonttorin todistus siitä, että asiakas kuuluu veteraanietuuden laajennuksen piiriin. Rintamaveteraanilipun saa esittämällä rintamasotilas-, rintamapalvelus-, rintama- tai MR-tunnuksen (MR=miinanraivaaja).

2.3 Oikeus matkustaa ilman lippua

Oikeus matkustaa ilman lippua HSL:n joukkoliikenteessä on seuraavilla asiakasryhmillä:

- alle 7-vuotiaat lapset (U-linjojen busseissa vain tietyin ehdoin)
- pientä lasta lastenvaunuissa, -rattaissa tai pyörätuolissa kuljettava henkilö tietyin ehdoin (poikkeuksia U-linjoilla)
- saattaja (kun saatettavalla on Oikeus saattajaan -kantakortti)
- pyörätuolia käyttävä henkilö ja hänen saattajansa (kun saatettavalla on Oikeus saattajaan -kantakortti)

Muut oikeudet koskevat joukkoliikennettä palvelevaa henkilökuntaa ja poliiseja.

Seuraavassa on kuvattu nykytilannetta eri ryhmien osalta.

Pientä lasta lastenvaunuissa, -rattaissa tai pyörätuolissa kuljettava henkilö

Henkilöillä, jotka kuljettavat 0–6-vuotiasta lasta lastenvaunuissa, -rattaissa tai pyörätuolissa, on oikeus matkustaa ilman lippua.

Pyörätuolia käyttävät henkilöt

Pyörätuolia käyttäviä henkilöitä koskevat säännöt ovat vuosien varrella tehtyjen yksittäisten päätösten vuoksi muodostuneet ristiriitaisiksi, mikä aiheuttaa hämmennystä käyttäjille sekä kuljettajille ja konduktööreille. Saattajan kanssa liikkuvalla pyörätuolin käyttäjällä oikeus matkustaa ilman lippua, mutta ilman saattajaa hänellä on oltava matkalippu. Pyörätuolia käyttäville ei kuitenkaan anneta tarkastusmaksua, jos he eivät ole voineet ostaa lippua. Lisäksi järjestelmässä on Vantaan sisäisiä linjoja koskeva poikkeus jäänteinä ajoilta, jolloin kunnat päättivät erityisryhmien lipuista ja oikeudesta matkustaa ilman lippua. Pyörätuolilla liikkuvilla on oikeus matkustaa ilman lippua Vantaan sisäisillä linjoilla. Kaari-mallissa ei ole enää kuntien sisäisiä linjoja tai lippuja.

Rollaattori

Rollaattoria käyttävillä henkilöillä ei ole oikeutta matkustaa ilman lippua. Matkalippujen tarkastustilanteessa rollaattorin käyttäjä on kuitenkin rinnastettu pyörätuolilla liikkuvaan eli hänelle ei anneta tarkastusmaksua, jos hän ei ole pystynyt ostamaan lippua.

Saattaja

Nykyisin Oikeus saattajaan -kantakortti myönnetään lääkärin allekirjoittaman hakemuksen perusteella mihin hyvänsä asiakasryhmään kuuluvalla henkilöllä, jolla on pysyvä sairaus tai vamma, jonka vuoksi hän ei voi yksin liikkua joukkoliikenteessä vaan tarvitsee saattajan. Saattajaa tarvitsee osa liikuntaesteisistä ja näkövammaisista. Saattajaa voi tarvita

myös hyvin liikkumiskykyinen henkilö, joka muistisairaudesta ei selviä yksin joukko-liikenteessä. Asiakkaalle tehdään matkakortin palvelupisteessä pahvinen Oikeus saattajaan -kantakortti, joka on pidettävä mukana saattajan kanssa matkustettaessa. Saattaja matkustaa maksutta, mutta saatettava tarvitsee oman asiakasryhmänsä mukaisen matkalipun. Saattajaan oikeutettujen asiakkaiden määrästä ei ole tarkkaa tietoa.

2.4 Kuntien tuki matkalippujen hintoihin

HSL:n jäsenkuntien asukkaiden henkilökohtaiselle matkakortille ladattujen matkalippujen hinnat ovat vahvasti jäsenkuntien verovaroin tuettuja. HSL:n jäsenkuntien asukkaiden normaalihintaisiin kausilippuihin sisältyy merkittävä kuntien tariffituki (subventio). Ilman subventiota esim. Helsingin sisäinen aikuisten kausilippu (30 vrk) maksaisi asiakkaalle noin 130 euroa, kun se nyt maksaa 49,50 euroa.

HSL-alueen matkalippujen hinnat kattavat noin 50 % kustannuksista. Vuonna 2015 kuntien tuki seudun joukkoliikenteen lippujen hintoihin on yhteensä noin 230,5 miljoonaa euroa. Erityisryhmien alennus- ja vapaalippuun oikeutetut saavat lisäalennusta aikuisten lippujen subventoiduista hinnoista.

Taulukko 4. HSL:n alennus- ja vapaalippuja saavien asiakasryhmien lisäsubventio vuonna 2013.

Alennus- ja vapaaliput	Tulot t€	Vertailu- tulot t€	Erotus / lisä- subventio t€	Lisä- subven- tion jakauma	Matka- kortit 8/2014
ALE 2: opiskelija	27 564	55 128	-27 564	90 %	233 356
ALE 2: eläkel./takuu	1 053	2 107	-1 053	3 %	8 883
ALE 1: eläkel./kansanel.	3 411	4 548	-1 137	4 %	23 754
KELA-eläkeläiset yhteensä	4 465	6 655	-2 190	7 %	32 637
ALE 1: invalidi	800	1 066	-267	1 %	5 358
Sokea	0	487	-487	2 %	1 197
Rintamaveteraani	0	258	-258	1 %	4 160
Sotainvalidi	0	23	-23	0 %	356
Ale- ja vapaaliput yhteensä	32 828	63 617	-30 789	100 %	277 064

Vertailutulot = myydyt liput aikuisten lipun hinnalla

Vapaalipuissa arvio käytöstä

Tulot sisältävät erityisryhmien kausi- ja arvolippujen myynnin

Hintajoustoa ei ole otettu huomioon

Liitteessä 5 on esitetty HSL:n nykyisten asiakasryhmien määrät ja osuudet.

Taulukossa 4 on esitetty erityisryhmien alennus- ja vapaalippuja saavien asiakasryhmien lisäsubventio normaalihintaisiin lipputuotteisiin verrattuna vuonna 2013. Alennus- ja vapaalippulaisten lisäalennuksiin käytetään vuositasolla yhteensä noin 30,8 miljoonaa euroa. Opiskelijoille kohdentuu 90 % tästä lisäsubventiosta eli yli 27 miljoonan euron lisätuki.

Kaikkien subventoitujen lippujen ostaminen edellyttää henkilökohtaista matkakorttia, jolle ladataan lippujen osto-oikeuden määrittävät tiedot (mm. kotikunta ja asiakasryhmä). Aikuisten ja lasten subventoituja lippuja voivat ostaa vain HSL-kunnissa asuvat sekä niiden kehyskuntien asukkaat, joiden kotikunta on tehnyt HSL:n kanssa lippuyhteistyösopimuksen. Tällöin kotikunta korvaa lipun hintaan sisältyvän subvention HSL:lle.

Oikeus alennus- tai vapaalippuihin on vain HSL -kunnissa vakinaisesti asuvilla (poikkeuksena lapset ja ulkopaikkakuntalaiset opiskelijat, jotka voivat asua seudulla myös tilapäisesti).

2.5 Kuntien sosiaali- ja terveystoimen tuki matkalippujen hankintaan

HSL:n jäsenkuntien sosiaali- ja terveyssektorit tukevat vähävaraisten asukkaiden liikuttamista. Tuki joukkoliikenteen matkalippujen hankintaan sisältyy toimeentulotukeen tai asiakas voi saada erillisen maksusitoumuksen joukkoliikennelipun ostoa varten. Esimerkiksi Helsingin kaupungin sosiaaliviraston myöntämien maksusitoumusasiakkaiden ja edunvalvonnan maksusitoumusasiakkaiden määrä on noin 2 000 henkilön tasolla kuukaudessa.

Toimeentulotukea saavat asiakkaat hankkivat matkakorttinsa ja lippunsa kuten muutkin HSL-alueen asukkaat. Jäsenkunnan maksusitoumuksella lippunsa maksavat asiakkaat asioivat nimetyissä HSL:n matkakortin palvelupisteissä. Asiakkaalle tehdään henkilökohtainen matkakortti. Lipun hinta määräytyy henkilön asiakasryhmän mukaan kuten muillakin HSL-alueen asukkailla. Lipun hintaan sisältyy siten aina kuntien joukkoliikennesektorin kustantama subventio.

Helsingin sosiaali- ja terveystoimen ja Espoon sosiaali- ja terveystoimi ovat aiemmin ostaneet vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain mukaisille kuljetuspalveluasiakkailleen HSL:n vapaalippuja. Molemmat ovat irtisanoneet ostosopimukset, ja ne ovat päättyneet vuonna 2014. Muilla jäsenkunnilla ei ole ollut vastaavia sopimuksia.

2.6 Erityisryhmien lippukäytäntöjä muualla Suomessa ja ulkomailla

Käytännöt Suomessa

Erityisryhmien lippukäytännöissä ei ole olemassa valtakunnallista yhtenäistä linjaa. Joukkoliikenteen toimivaltaiset viranomaiset sekä VR päättävät kukin itse omasta hinnoittelustaan.

Liitteessä 8 on esitetty erityisryhmien lippukäytäntöjä Tampereella, Turussa ja VR:n lähiliikenteessä.

Yhtenevyyksiä tarkastelluissa kohteissa on se, että senioreille tarjotaan ikäperusteisia alennuksia ja liikuntarajoitteisen saattaja voi matkustaa ilman lippua Tampereella, Turussa ja VR:n lähiliikenteessä. Lastenvaunujen kanssa ja pyörätuolilla voi matkustaa ilman lippua busseissa ja rintamaveteraanit saavat vapaalipun sekä Tampereella että Turussa. Liikuntaesteiset saavat alennusta tai vapaalipun vain Turussa. Valtakunnallisessa Waltti-järjestelmässä ei ole yhtenäisiä käytäntöjä alennus- ja vapaalipuille, vaan kukin toimivaltainen viranomainen päättää itse järjestelmään toteutettavista lipputuotteista.

Käytännöt Euroopan muilla metropolialueilla

HSL selvitti EMTA-verkoston jäsenille tehdyn kyselyn avulla, mille asiakasryhmille muilla suurilla kaupunkiseuduilla Euroopassa myönnetään alennuksia, vapaalippuja tai oikeus matkustaa ilman lippua. Kysely toteutettiin marraskuussa 2014 ja siihen saatiin vastaus 16 kaupunkiseudulta. Kyselyn vastausten perusteella tehty vertailu erityisryhmien lippukäytännöistä eräillä Euroopan metropolialueilla on esitetty liitteessä 9. Mukana vertailussa on esitetty myös HSL:n nykyiset käytännöt.

Monissa kaupungeissa tarjotaan joko eläkeläisille, iäkkäille tai molemmille alennuksia joukkoliikenteessä. Alennukseen oikeutettujen alaikäraja on useissa kaupungeissa noin 65–70 vuotta. Muutamissa kaupungeissa iäkkäät voivat saada vapaalipun tai matkustaa ilman lippua.

Lähes kaikissa tarkastelluissa kaupungeissa tarjotaan liikuntarajoitteisille joukkoliikenteeseen alennuksia tai vapaalippu. Yli puolessa tarkastelluista kaupungeista myös pyörätuolilla liikkuvat voivat matkustaa ilman lippua tai saada vapaalipun. Sen sijaan rollaattoria käyttävien on maksettava matka normaalisti lähes jokaisessa tarkastelluista kaupungeista.

Vähän alle puolessa tarkastelluista kaupungeista myönnetään joillekin asiakkaille oikeus saattajaan, joka voi matkustaa ilman lippua tai vapaalipulla. Lastenvaunujen kanssa saa matkustaa ilman lippua Helsingin lisäksi vain Budapestissa, Tukholmassa ja Varsovassa.

Monissa kaupungeissa tarjotaan alennuksia tai vapaalippuja vähävaraisille asiakkaille, kuten työttömille, varusmiehille ja muille pienituloisille. Kyseisiin ryhmiin kuuluvat eivät saa alennuksia HSL:n liikenteessä. Lisäksi monissa Euroopan kaupungeissa tarjotaan alennuksia tai vapaalippuja mm. suurille perheille sekä poliiseille ja palomiehille. Käytännöt ovat monissa kaupungeissa monimutkaisia ja oikeudet voivat vaihdella esimerkiksi viikonpäivän ja kellonajan mukaan.

Johtopäätöksiä

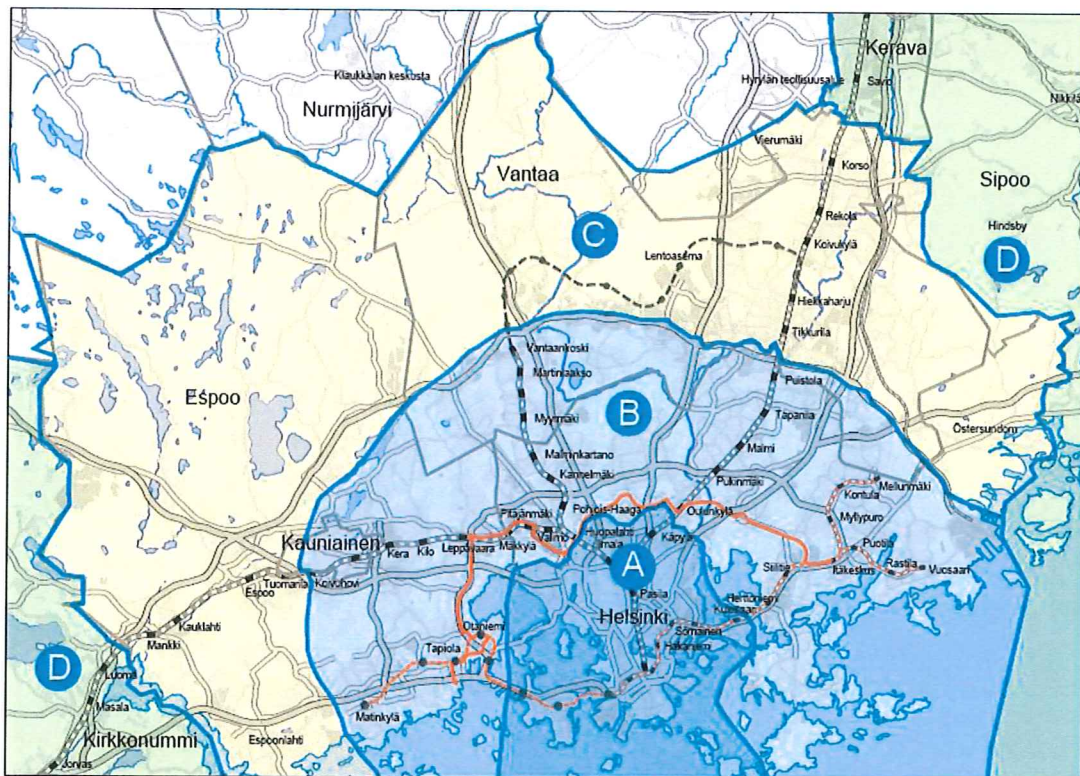
Erityisryhmien alennus- ja vapaalippukäytännöt sekä oikeus matkustaa ilman lippua vaihtelevat suuresti sekä Suomen suurilla kaupunkiseuduilla että Euroopan metropolialueilla. Eri seuduilla käytössä olevat alennusperusteet ovat muovautuneet pitkälti mm. paikallisten olosuhteiden, historian, joukkoliikenteen rahoitusmallin ja poliittisten linjausten tuloksena. Tästä johtuen muualla toteutetut käytännöt ovat mielenkiintoista taustatietoa, mutta niitä ei ole perusteltua kopioida HSL:n taksa- ja lippujärjestelmään. Helsingin seutua koskevien päätösten tulee perustua HSL:n strategiaan ja arvoihin sekä jäsenkuntien linjauksiin mm. joukkoliikenteen rahoituksen osalta.

3 Seudun matkalippu- ja informaatiojärjestelmä uudistuu

Helsingin seudun matkakorttijärjestelmä uusitaan ja samalla toteutetaan ajantasainen matkustajainformaatiojärjestelmä koko seudulle vuoden 2015 loppuun mennessä. Lippu- ja informaatiojärjestelmä (LIJ2014) -hankkeen rinnalla ja tiiviissä yhteistyössä hankkeen kanssa on valmisteltu taksa- ja lippujärjestelmän uudistamista (ns. kaarimalli). Tulevassa järjestelmässä vyöhykkeet ovat kaarimaisia alueita, joiden rajat perustuvat ensisijaisesti etäisyyteen Helsingin keskustasta. Pääkaupunkiseudun alueella (Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa) on minimiostoksena kaksi kaartta. HSL:n hallitus päätti kaarten rajoista kesäkuussa 2012 ja lippujen hintasuhteista ja hinnoitteluperiaatteista joulukuussa 2013.

3.1 Tulevan taksa- ja lippujärjestelmän (kaarimalli) ominaisuuksia

HSL:n uuden, vuonna 2017 käyttöön otettavan taksa- ja lippujärjestelmän (ns. kaarimallin) rajat muodostuvat kaarimaisista maksuvyöhykkeistä. Kuvassa 2 on esitetty uuden taksa- ja lippujärjestelmän vyöhykkeet ja taulukossa 5 myyntiin tulevat vyöhykeyhdistelmät sekä eri kausilippujen hintatasojen väliset suhteet. A-, B- ja C-kaarten alueella on voimassa kahden kaaren minimiostoperiaate.

Kuva 2. Uuden taksa- ja lippujärjestelmän vyöhykkeet ja myyntiin tulevat vyöhykeyhdistelmät.

Taulukko 5. Vyöhykeyhdistelmät ja kausilippujen hintatasojen väliset suhteet 5 euron tarkkuudella (hintataso 2012/2013).

Aikuisten liput, euroa	kausilippu 30 päivää				
<table><tr><td>A</td><td>B</td></tr></table>	A	B	50		
A	B				
<table><tr><td>B</td><td>C</td></tr></table>	B	C	60		
B	C				
<table><tr><td>A</td><td>B</td><td>C</td></tr></table>	A	B	C	90	
A	B	C			
<table><tr><td>A</td><td>B</td><td>C</td><td>D</td></tr></table>	A	B	C	D	140
A	B	C	D		
<table><tr><td>B</td><td>C</td><td>D</td></tr></table>	B	C	D	120	
B	C	D			
<table><tr><td>C</td><td>D</td></tr></table>	C	D	90		
C	D				
<table><tr><td>D</td></tr></table>	D	60			
D					

Kaarimallin ominaisuuksista johtuen joukkoliikennematkustaminen halpenee monilla matkoilla paljon ja kallistuu joillain matkoilla hieman. Erityisesti lyhyet matkat kuntarajojen yli ja poikittaissuuntaan halpenevat. Monelle nykyisin seutulippua tarvitsevalle riittää jatkossa edullisempi AB- tai BC-kaaren kaaren lippu. Tämän vuoksi myös monilla alennusryhmiin kuuluvilla joukkoliikennematkat tulevat olemaan melko edullisia ilman nykytasosta alennustakin. Lisävyöhykelippu alentaa voimassa olevan kausilipun haltijoiden kausilippualueen ulkopuolella tekemien matkojen hintaa.

Kaarimalliin siirtyminen tulee lisäämään merkittävästi varsinkin Espoon ja Vantaan rahoitusosuutta joukkoliikenteestä, kun seutulipputulot alenevat nykytasoon verrattuna.

Uudesta taksa- ja lippujärjestelmästä on tavoitteena tehdä yksinkertainen ja asiakkaalle helposti hahmotettava. Lippujärjestelmän selkeyteen vaikuttaa merkittävästi se, kuinka monia eri alennus- tai vapaalippuun oikeutettuja ryhmiä järjestelmässä on. Vastaavat alennus- ja vapaaliput tarvitaan kaikille vyöhykkeille ja niiden yhdistelmille.

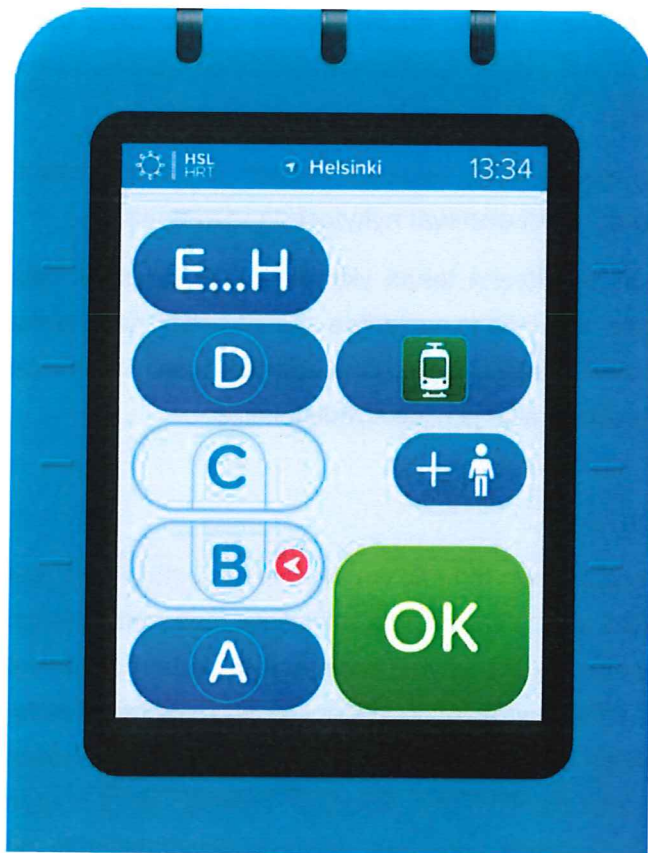
3.2 LIJ2014-hankkeen tuomia muutoksia

Uusien käyttöliittymien suunnittelussa ensisijaisen tärkeää on ollut, että käyttäjien tarpeet otetaan huomioon koko kehitysprosessin ajan. HSL on teettänyt erityisesti matkustajien käyttöön tulevien laitteiden käyttöliittymille useita käytettävyydestejä, jotta ne olisivat mahdollisimman helppokäyttöisiä. HSL on käynyt myös keskusteluja erityisryhmien edustajien kanssa erityisesti uuden kortinlukijan osalta. Keskustelujen pohjalta kortinlukijoiden näytön molemmille puolille tulee kohoviivat painikkeiden paikkojen kohdalle sekä näytön ja painikkeiden kontrastiin on kiinnitetty erityistä huomiota. Myös kortinlukialueella on kohopisteet sekä nykyistä selkeämmät valot, jotka osoittavat vihreällä valolla leimauksen onnistumisen.

Järjestelmän vaatimukset käytettävyyden osalta ovat tiukat. Vaatimuksina ovat olleet mm., että käyttäjäkokemus on yhtenäinen eri matkustajakäyttöliittymillä, kielivalintojen tekeminen on helppoa, termit ja symbolit ovat yhtenäisiä, käyttäjä saa välittömän ja ymmärrettävän palautteen toiminnoista, käyttöliittymän käytön oppiminen on nopeaa ja muistaminen käyttökerrasta toiseen helppoa, vuorovaikutuksen kulku on intuitiivista, käyttö on selkeää ja sujuvaa, kontrastit käyttöliittymissä ovat riittävät myös heikkonäköisille ja kortinlukijan käyttö yhdellä kädellä ja/tai hanskat kädessä onnistuu. Vaatimusten täyttäminen on varmistettu laatimalla yhtenäinen tyyli kaikille käyttöliittymille, käyttämällä samaa käyttölogiikkaa kaikissa asiakaskäyttöliittymissä ja lukuisilla käytettävyyystesteillä käyttöliittymän eri kehitysvaiheissa.

Uuden kortinlukijan herkkä kosketusnäyttö ei vaadi voimaa painalluksissa, jolloin monen asiakasryhmän arvolipun osto helpottuu. Näytön koko on suuri verrattuna nykyisiin lukijoihin ja näyttöihin on voitu tuoda paljon käyttöä helpottavia toimintoja kuten ryhmän koon valinta +/- painikkeella ja suuri infonäyttö, jolta asiakas näkee matkakortillaan olevat liput.

Kuvassa 3 on esitetty esimerkki uuden kortinlukijan käyttöliittymästä.

Kuva 3. Uuden kortinlukijan käyttöliittymä kaarimallissa.

Osana LIJ-hanketta uudistetaan myös informaatiojärjestelmä. Matkustajille tämä näkyy monella tavalla. Jatkossa HSL-alueen kaikista busseista, raitiovaunuista, junista ja metrostä saadaan reaaliaikaiset kulkutiedot ja lähtöaikaennusteet. Pysäkki-informaatio paranee, kun lähtöaikaennusteita näytetään yhä useampien pysäkkien, terminaalien ja asemien näytöillä. Hankkeen myötä informaatio paranee myös bussien ja raitiovaunujen sisällä. Seuraavan pysäkin ilmoittavien näyttöjen lisäksi käyttöön otetaan pysäkkikuulutukset.

4 Erityisryhmien matkaliput ja oikeus matkustaa ilman lippua kaarimallissa

Kaarimallissa seudun taksa- ja lippujärjestelmä tulee muuttumaan niin merkittävästi, että myös erityisryhmien alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet sekä oikeus matkustaa ilman lippua on tarpeen arvioida uudelleen tulevan järjestelmän näkökulmasta. Lisäksi tulee ottaa huomioon käynnissä olevan Lippu- ja informaatiojärjestelmä 2014-hankkeen mukanaan tuomat tekniset parannukset matkalippujärjestelmään ja matkustajainformaatioon. Esitysten laadinnassa on otettu huomioon luvussa 1.3 esiin tuodut lähtökohdat.

4.1 Alennus- ja vapaaliput

Tähän mennessä tehdyt päätökset

HSL:n hallitus päätti joulukuussa 2013 muutamista muutoksista, jotka tulevat voimaan kaarimalliin siirryttäessä:

- lapset 7–17 v, alennus aikuisten kausi- ja arvolipuista 50 %; lastenlipun yläikärajaa korotetaan yhdellä ikävuodella
- opiskelijat 18–29 v, alennus aikuisten kausi- ja arvolipuista 50 %; opiskelija-alennus kohdennetaan nuorille opiskelijoille
- seniorit 70 v täyttäneistä alkaen, alennus aikuisten arvolipuista 50 % klo 9–14 alkavilla matkoilla; uusi asiakasryhmä.

Lapset ja nuoret/opiskelijat

Lasten ja nuorten/opiskelijoiden osalta lähtökohtana on hallituksen päätös 10.12.2013.

Kaarimallissa lasten lippuja myydään 7–17 vuotta täyttäneille henkilöille (vakituisesti ja tilapäisesti HSL-alueella asuvat). Lastenlipun yläikärajaa korotetaan yhdellä ikävuodella 16 vuodesta 17 vuoteen. Lastenlipun hinta on 50 % aikuisten lipun hinnasta.

Kaarimallissa opiskelijalippu myönnetään 18–29-vuotiaille HSL-kunnissa vakituisesti asuville opiskelijoille sekä tilapäisesti asuville ulkomaalaisille vaihto-opiskelijoille, jotka täyttävät muut opiskelijalipun myöntämisperusteet. Opiskelijalipun hinta on 50 % aikuisten lipun hinnasta. Erillistä nuorisolippua ei perusteta, mutta opiskelijalippu kohdennetaan nuorille. Opiskelijalipun tavoitteena on pitää nuoret joukkoliikenteen käyttäjinä ajokortti-ikä saavuttamisen jälkeenkin.

Lastenlipun yläikärajan korottamisen kustannukset ovat Helsingille noin 0,4 milj. euroa vuodessa, Espoole ja Vantaalle kummallekin noin 0,2 milj. euroa vuodessa. Pienemmillä

kunnilla kustannusvaikutukset ovat 10–30 000 euron luokkaa vuodessa. Lasten ja nuorten/opiskelijoiden lippuja ei ole tarkasteltu uudelleen tässä selvityksessä.

Seniorit

Nykyhetkellä HSL ei tarjoa ikäperusteisia alennuksia iäkkäille. HSL:n hallitus on päättänyt 10.12.2013, että kaarimallissa otetaan käyttöön seniorilippu 70 vuotta täyttäneille vakinaisesti HSL-alueella asuville. Lippu on matkakortille ostettava arvolippu, joka kelpaa päiväliikenteessä klo 9–14 alkavilla matkoilla kaikkina viikonpäivinä. Lipun hinta on 50 % aikuisten arvolipun hinnasta. Alennuksen myöntämiseen ei liity byrokratiaa, sillä alennus on ikäperusteinen. Alennuksen saaminen edellyttää henkilökohtaista matkakorttia.

Seniorilipun perustamisen syyt ovat liikennepoliittisia. Tavoitteena on ohjata ikäihmisten matkoja ruuhka-aikojen ulkopuoliseen liikenteeseen, jolloin siellä on vapaata kapasiteettia. Päiväliikenteen alemmilla hinnoilla houkutellaan senioreita hankkimaan matkakortti ja käyttämään ainakin ajoittain joukkoliikennettä, jolloin ikäihmisten henkilöauton käyttö voi vähentyä. Turvallisilla ja kohtuuhintaisilla liikkumismahdollisuuksilla on arvioitu olevan myönteinen vaikutus myös ikääntyneiden ja heidän lähipiirinsä elämän laatuun.

Seniorilippu palvelee myös monia nykyisin Eläkeläinen-, Invalidi- tai Sokea-asiakasryhmiin kuuluvia. Matkakortin hankkineista Kelan takuueläkettä saavista yli 30 % ja kansaneläkettä saavista lähes 50 % on 70 vuotta täyttäneitä. Liikuntarajoitteen perusteella matkakortin hankkineista yli 75 % ja sokeiden vapaalipun saaneista yli 40 % on yli 70-vuotiaita.

HSL:n hallituksen pyynnön perusteella selvitettiin mahdollisuutta alentaa seniorilipun ikärajaa 68 vuoteen sekä vaihtoehtoisesti tarjota hiljaisen ajan lippua kaikille. Ikärajan alentaminen tai poistaminen lisää lipputulomenetystä, joka on katettava kuntien maksuosuuksia korottamalla.

Seniorilipun toteuttaminen vähentää lipputuloja, vaikka päivälipun lisäalennus lisääkin ennusteen mukaan seniorien joukkoliikennematkoja. 70 vuotta täyttäneille annettu alennus lisää kuntien maksuosuutta vuoden 2011 väestötietoihin perustuvan arvion mukaan 2,4 miljoonaa euroa vuodessa. 68 vuotta täyttäneille annettava lisäalennus kasvattaisi lipputulomenetyksen 2,9 miljoonaan eli ikärajan alentaminen kahdella vuodella lisäisi lipputulomenetystä noin 0,5 miljoonaa euroa vuodessa. 65 vuotta täyttäneille annettava lisäalennus maksaisi kunnille noin 3,9 miljoonaa euroa ja kaikille annettava alennus 7,6 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi on otettava huomioon, että ikäihmisten määrä ja osuus väestöstä tulee kasvamaan tulevaisuudessa.

Taulukossa 6 on esitetty arviot kuntien rahoitustarpeen muutoksista tarjottaessa päiväajan seniorilippua vähintään 70-, 68- tai 65-vuotiaille, tai vaihtoehtoisesti kaikille aikuisille.

Taulukko 6. Arvio HSL-kuntien rahoitustarpeen muutoksista tarjottaessa seniorilippua 70/68/65/18 vuotta täyttäneille (arviot perustuvat vuoden 2011 väestötietoihin).

1000 €/v	arvolippu -50% klo 9-14			
	70+ vuotiaille (päätetty)	68+ vuotiaille	65+ vuotiaille	18+ vuotiaille
Helsinki	-1 438	-1 690	-2 229	-4 507
Espoo	-585	-701	-957	-1 606
Kauniainen	-37	-43	-55	-55
Vantaa	-318	-393	-559	-1 205
Kerava	-12	-19	-35	-110
Sipoo	-7	-11	-20	-22
Kirkkonummi	-10	-17	-31	-106
Yhteensä	-2 408	-2 873	-3 887	-7 611

Uuden alennuslippulajin käyttöönotto on aina riski, koska kaikkia vaikutuksia ei voida luotettavasti ennakkoon arvioida. Myös ikääntyneiden määrät ovat kasvussa, joten vuosien myötä seniorilipusta kunnille koituvat kustannukset kasvavat, vaikka ikäraja pidettäisiin muuttumattomana. Esimerkiksi Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisun "Helsingin ja Helsingin seudun väestöennuste 2015–2050" (syyskuu 2014) mukaan yli 75-vuotiaiden osuus koko Helsingin seudun väestöstä nousisi nykyisestä 5,9 %:sta 10,2 %:iin vuoteen 2030 mennessä, 11,9 %:iin vuoteen 2040 mennessä ja 12,9 %:iin vuoteen 2050 mennessä.

Työryhmän suositus: Otetaan päiväliikenteessä käyttöön seniorilippu 70 vuotta täyttäneille vakinaisesti HSL-alueella asuville HSL:n hallituksen 10.12.2013 tekemän päätöksen mukaisesti. Lipun käyttöönoton vaikutuksia joukkoliikenteen käyttöön, lipputuloihin ja kustannuksiin seurataan muutaman vuoden ajan. Sen jälkeen voidaan arvioida uudelleen, onko ikärajan alentaminen perusteltua.

Eläkeläiset

Eläkeläisille nykytilanteessa annettavien alennusten peruste on sosiaalipoliittinen eli vähävaraisuus. HSL:n myöntämä lippujen osto-oikeus on sidottu muiden alojen lainsäädäntöön ja Kelan päätöksiin. Asiakkaan on uusittava alennusoikeus kolmen vuoden välein, johon tarvitaan todistus Kelasta.

HSL ei tarjoa alennuksia muille vähävaraisille asiakkaille. Muut asiakkaat ovat kokeneet epäoikeudenmukaiseksi, että vähävaraisista ainoastaan Kela-eläkeläisiä tuetaan. Alennusoikeutta on esitetty laajennettavaksi työttömille ja muille vähävaraisiksi koetuille ryhmille.

Työryhmän suositus: Kaarimalliin ei toteuteta nykyisen kaltaisia eläkeläisten alennusryhmiä.

Joukkoliikenteen matkaliput ovat vahvasti subventoituja eikä ole perusteltua, että joukkoliikennesektorin kautta annetaan lisäalennuksia sosiaalipoliittisin perustein. Vähävarainen eläkeläinen voi olla oikeutettu kunnan maksamaan toimeentulotukeen, joka kattaa myös normaalit matkakulut.

Eläkeläisten matkustustarpeisiin soveltuvien lipputuotteiden arvopuoli on todennäköisimmin arvolippu, jos edestakaisia matkoja ei tehdä joka päivä. Kelan kansaneläkettä saavista HSL:n eläkeläislipun käyttäjistä noin puolet ja takuueläkettä saavista lähes kolmannes on vähintään 70-vuotiaita. Heistä suurimman osan voidaan arvella pystyvän hyödyntämään kaarimallissa tarjottavaa seniorilippua.

Arvolippu on mielekkäin lipputuote tälle ryhmälle ja matkustus päiväaikaan onnistuu. Näin ollen päiväajan arvolippumatkoilla iäkkäitten kansaneläkeläisten saama alennus kasvaa kaarimallissa nykyisestä 25 %:sta 50 %:iin. Iäkkäillä takuueläkeläisillä alennusprosentti pysyy päiväaikaan samana kuin nykyisin. Muina aikoina tai kausilipulla matkustettaessa on iäkkäiden ostettava normaalihintainen lippu.

Alle 70-vuotiaiden eläkeläislippujen käyttäjien osuus on jonkin verran yli puolet kaikista eläkeläislippua käyttävistä. Nämä siirtynevät alennusten poistuttua käyttämään aikuisten lippua. Nykyisistä HSL:n eläkeläislipun käyttäjistä luultavasti hyvin harva siirtyy kaarimallin myötä käyttämään henkilöautoa.

Kelan eläkeläisten lippuihin käytetään tällä hetkellä HSL-kuntien lisäsubventiota noin 2,2 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäsubvention poistuminen lieventää tarvetta korottaa lippujen yleistä hintatasoa kaarimallissa.

HSL:n lippujärjestelmä ei kaarimallissa olisi enää riippuvainen Kelan päätöksistä eikä Kelan todistuksia tarvita. Tämä vähentää lippujen myyntiin liittyvää byrokratiaa.

Liikuntakykyä häiritsevät vammat tai sairaudet

Invalidien alennuslippu ja sokeiden vapaalippu on otettu käyttöön 1980-luvulla (Helsingissä jo aiemmin). Alennus- ja vapaalipun perusteena on ollut joukkoliikenteen käytön vaikeus, johon oli syynä erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla kaluston esteellisyys sekä lippujärjestelmän esteellisyys eli lipun leimaamisen vaikeus.

Invalidi- ja sokeiden lipun myöntämiseksi vaaditaan lääkärin todistus HSL:n lomakkeella, josta aiheutuu tarve erillisiin lääkärikäynteihin. Invalidimääritelmät ovat monimutkaisia, työllistävät lääkäreitä ja lääkärin tulkinnat vaihtelevat.

Invalidien ja sokeiden lipun käyttöönoton jälkeen on kehitetty merkittävästi joukkoliikenteen esteettömyyttä. HSL pyrkii kehittämään esteetöntä ja kaikille sopivaa joukkoliikennettä, jota liikuntarajoitteiset voivat käyttää kuten muutkin asiakkaat. Myös uuden lippu- ja informaatiojärjestelmän valmistelussa on pyritty ottamaan huomioon erilaisten käyttäjäryhmien tarpeet. Uuden kortinlukijan herkkä kosketusnäyttö ja näytön nykylukijoita suurempi koko helpottavat käyttöä. Näkövammaisten asiakkaiden arvolipun oston helpottamiseksi uusien kortinlukijoiden kosketusnäytön reunoilla on kohoviivat, jotka ohjaavat painikkeille. Myös kortinlukualueella on kohopisteet, jolloin sen löytäminen laitteen pinnasta on mahdollista.

Vammaisten edustajien kanssa keskusteltaessa on vahvistunut käsitys, että vammaiset toivovat esteetöntä joukkoliikennettä ja yhdenvertaista kohtelua muiden asiakkaiden kanssa sekä myös vammaisryhmien kesken.

Työryhmän suositus: Kaarimalliin ei toteuteta nykyisenkaltaista Invalidit -asiakasryhmää eikä Sokeat -asiakasryhmää.

Joukkoliikenteen matkaliput ovat vahvasti subventoituja eikä ole perusteltua, että joukkoliikennesektorin kautta annetaan lisälennuksia sosiaalipoliittisin perustein. Vähävarainen liikuntaesteinen voi olla oikeutettu kunnan maksamaan toimeentulotukeen, joka kattaa myös normaalit matkakulut. Vaikeavammaiset kuuluvat vammaispalvelulain piiriin ja heillä on oikeus kunnan (sosiaali- ja terveystoimen) järjestämään kuljetuspalveluun.

Nykyisistä invalidilipun käyttäjistä noin 77 % on vähintään 70-vuotiaita. Heistä suurin osa pystynee kaarimallissa hyödyntämään seniorilippua, koska 50 % alennettu päiväarvolippu sopii iäkkäille, joista lähes kaikki ovat poistuneet työelämästä. Näin ollen päiväajan arvolippumatkoilla iäkkäitten liikuntarajoitteisten saama alennus kasvaa kaarimallissa nykyisestä 25 %:sta 50 %:iin. Alle 70-vuotiaita invalidilipun käyttäjiä on vain 1 723, jotka siirtynevät alennusten poistuttua käyttämään aikuisten lippua. Sokeat siirtyvät käyttämään muita asiakasryhmälleen sopivia lippuja, kuten aikuisten, opiskelijoiden tai lasten lippua.

Invalidilippuihin käytetään tällä hetkellä HSL-kuntien lisäsubventiota noin 267 000 euroa vuodessa ja sokeiden vapaalippuihin noin 487 000 euroa vuodessa. Lisäsubvention poistuminen lieventää tarvetta korottaa lippujen yleistä hintatasoa kaarimallissa.

HSL:n lippujärjestelmä ei kaarimallissa olisi näiden ryhmien osalta enää riippuvainen lääkäreiden päätöksistä. Lääkärintodistuksia ja niihin liittyviä todistusten hakukäyntejä terveyskeskus- tai muilla lääkäreillä ei tarvita. Tämä vähentää lippujen myyntiin liittyvää byrokratiaa. Saattajaa tarvitsevat liikuntarajoitteiset voivat saada oikeuden saattajaan, sillä oikeus saattajaan esitetään säilytettäväksi ennallaan (kohta 4.2).

Sotainvalidit ja rintamaveteraanit

Sotainvalidien ja rintamaveteraanien asiakasryhmät pienenevät vuosittain ja todennäköisesti poistuvat kokonaan ajan kuluessa.

Työryhmän suositus: Suomen sotien veteraaneille myönnettyt vapaaliput säilytetään ennallaan.

Ennen kaarimallin käyttöönottoa vaihdetaan matkakortit, jolloin nämä ryhmät voidaan yhdistää yhdeksi asiakasryhmäksi (nimi esim. sotaveteraani-asiakasryhmä).

4.2 Oikeus matkustaa ilman lippua

Pientä lasta lastenvaunuissa, -rattaissa tai pyörätuolissa kuljettava henkilö

Pientä lasta (0-6 v) lastenvaunuissa, rattaissa tai pyörätuolissa kuljettavalle henkilölle annettu oikeus matkustaa ilman lippua perustuu alun perin liikenneturvallisuuteen. Oikeus koski vain bussimatkoja, jotta lasta ei tarvitsisi jättää yksin vaunuihin, kun lasta kuljettava henkilö menee ostamaan lipun kuljettajalta tai leimaamaan matkakorttiaan.

Myöhemmin oikeus laajennettiin koskemaan kaikkia muitakin liikennevälineitä, jolloin oikeus ei enää perustunut liikenneturvallisuuteen. Junissa ja raitiovaunuissa on mahdollista leimata lippu jättämättä lasta yksin vaunuihin. Metroasemilla lipun osto tapahtuu ennen laiturialueelle menoa. Suomenlinnan lautalla lippu hankitaan ja leimataan ennen lautalle menoa. Runkolinjan 550 busseissa on avorahastuskokeilu, jossa matkakortti on mahdollista leimata keskisillalla lastenvaunupaikkojen yhteydessä.

Etuus mielletäänkin nykyisin lapsiperheiden sosiaalipoliittiseksi tukemiseksi. Tämän vuoksi sitä on vaadittu laajentamaan myös pientä lasta kantoliinassa kuljettaviin, vaikka he nousevat bussiin etuovesta, sekä pientä lasta pulkassa kuljettaviin. Eräät vanhemmat ovat katsoneet, että oikeus koskee molempia vanhempia, jos lapsiakin on useampia, vaikka vain yksi lapsista olisi vaunuissa tai rattaissa.

Työryhmän suositus: Kaarimallissa pientä lasta vaunuissa, rattaissa tai pyörätuolissa kuljettavalla on oikeus matkustaa ilman lippua niissä busseissa, joissa kertalipun osto tai matkakortin leimaaminen on mahdollista vain edessä.

Maksuttomuuden perusteeksi palautetaan näin liikenneturvallisuus ja lippujärjestelmästä aiheutuva joukkoliikenteen esteellisyys. Lippu vaaditaan kaikissa liikennevälineissä, joissa lipun leimaaminen on mahdollista jättämättä lasta yksin eli junassa, metrossa, raitiovaunussa, Suomenlinnan lautalla sekä runkolinjojen busseissa, jos niissä on avorahastus.

Joukkoliikenteen matkaliput ovat vahvasti subventoituja eikä ole perusteltua, että joukkoliikennesektorin kautta annetaan lisäksi sosiaalipoliittista tukea.

Lastenvaunuissa, -rattaissa tai pyörätuolissa pientä lasta kuljettavien määrästä ei ole tietoa. Oikeuden matkustaa ilman lippua supistuessa koskemaan vain suurta osaa busseja, voi vaikutuksena olla, että lastenvaunujen kanssa liikkuvat siirtyvät jonkin verran nykyistä enemmän käyttämään busseja, vaikka matka voisi olla nopeampi muita kulkuneuvoja käyttäen. Bussissa on yleensä enintään kolme lastenvaunu- tai pyörätuolipaikkaa. Bussin pienestä lastenvaunukapasiteetista johtuva epävarmuus mahtua lastenvaunujen kanssa kyytiin kannustanee kuitenkin käyttämään myös muita kulkuneuvoja. Lisäksi entistä enemmän raideliikenteen runkoverkkoon, runkobussilinjoihin ja avorahastukseen perustuva joukkoliikennejärjestelmä edellyttää yleensä matkustamista myös muilla liikennemuodoilla matkaketjujen onnistumiseksi.

Pyörätuolia käyttävät henkilöt

Pyörätuolia käyttävien henkilöiden osalta on käytäntöä järkevöitettävä.

Työryhmän suositus: Kaarimallissa pyörätuolilla liikkuvalla on oikeus matkustaa ilman lippua niissä busseissa, joissa kertalipun osto tai matkakortin leimaaminen on mahdollista vain edessä.

Maksuttomuuden perusteena on näin lippujärjestelmästä aiheutuva joukkoliikenteen esteellisyys. Lippu vaaditaan kaikissa liikennevälineissä, joissa lipun leimaaminen on pyörätuolia käyttävälle mahdollista eli junassa, metrossa, raitiovaunussa, Suomenlinnan lautalla sekä runkolinjojen busseissa, jos niissä on avorahastus. Oikeus on sama yksin tai saattajan kanssa liikkuville. Käytäntö on silloin yhtenäinen pientä lasta vaunuissa tai rattaissa kuljettavien oikeuden kanssa.

Matkalippujen tarkastaja kohtelee pyörätuolilla liikkuvaa matkustajaa samoin kuin muitakin matkustajia. Jos asiakkaalla ei ole voimassa olevaa matkalippua siinä liikenteessä, missä se vaaditaan, tarkastaja määrää tarkastusmaksun tai käyttää tarkastusmaksulain § 10. Sen mukaan tarkastusmaksu jätetään määräämättä matkustajalle, jos ilmenee, että matkustaminen ilman asianmukaista matkalippua on johtunut matkustajan ikä, kehitystaso, terveydentila, mielentila tai muu näihin rinnastettava erityinen seikka huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka jos tarkastusmaksun määräämistä muusta syystä on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana tai perusteettomana.

Kaarimallissa pyörätuolia käyttävien oikeudet matkustaa ilman lippua selkiytyvät nykyisestä. Pyörätuolia käyttävien asiakkaiden määrästä ei ole tietoa. Pyörätuolilla liikkuminen

edellyttää koko liikkumisympäristön parempaa esteettömyyttä. Esimerkiksi bussiin nouminen voi olla pyörätuolilla hankalampaa kuin lastenvaunuilla, jolloin pyörätuolin käyttäjät suosinevat joka tapauksessa esimerkiksi metroa ja junaa.

Rollaattoria käyttävät henkilöt

Matkalippujen tarkastustilanteessa rollaattoria käyttävä on tähän asti rinnastettu pyörätuolilla liikkuvaan eli hänelle ei ole määrätty tarkastusmaksua, jos hän ei ole pystynyt ostamaan lippua. Sanktion puuttuessa osa rollaattoria käyttävistä on matkustanut säännöllisesti maksutta, kun taas osa maksaa tunnollisesti matkansa.

Työryhmän suositus: Rollaattoria käyttävillä henkilöillä ei ole kaarimallissakaan oikeutta matkustaa ilman lippua.

Matkalippujen tarkastaja kohtelee rollaattoria käyttävää matkustajaa samoin kuin muitakin matkustajia. Jos asiakkaalla ei ole voimassa olevaa matkalippua, tarkastaja määrää tarkastusmaksun tai käyttää tarkastusmaksulain § 10.

Saattaja

Oikeus saattajaan -kantakortti myönnetään lääkärin allekirjoittaman hakemuksen perusteella henkilöille, joilla on pysyvä sairaus tai vamma, jonka vuoksi he eivät voi yksin liikkua joukkoliikenteessä vaan tarvitsevat saattajan.

Työryhmän suositus: Oikeus saattajaan säilytetään nykytilanteen mukaisena myös kaarimallissa.

4.3 Muut ryhmät

Muiden ryhmien käytäntöihin, joilla on mahdollisuus alennuksiin, vapaalippuihin tai oikeus matkustaa ilman lippua, ei tässä yhteydessä ehdoteta muutoksia. Muita ryhmiä ovat:

Alle 7-vuotiaat lapset (poikkeuksia U-linjoilla): oikeus matkustaa ilman lippua

Virkapukuinen ja siviilipukuinen poliisi: oikeus matkustaa ilman lippua

Poliisi voi todistaa oikeutensa matkustaa ilman lippua esittämällä poliisin virkamerkin kuljettajalle tai tarkastajalle.

Virka-asuinen HSL:n liikenteen kuljettaja (ei U-linjoilla): oikeus matkustaa ilman lippua

Virka-asuinen tai siviiliasuinen, työtehtävissä oleva HSL:n matkalippujen tarkastaja: oikeus matkustaa ilman lippua

Matkalippujen tarkastaja voi todistaa oikeutensa matkustaa ilman lippua esittämällä tarkastajapassin kuljettajalle.

Työasuinen, matkalippujen tarkastajia avustava järjestyksenvalvoja

(kun tarkastajien kanssa työ- tai järjestyksenvalvontatehtävissä):

oikeus matkustaa ilman lippua

Edellä mainittuihin ryhmiin liittyen tulee tarkistaa U-liikenteen käytännöt tehtäessä uudet U-liikennesopimukset.

5 Yhteenveto ja jatkotoimenpiteet

Yhteenveto kaarimallissa käytössä olevista asiakasryhmistä

Kaarimallissa tulisi olemaan käytössä seuraavat asiakasryhmät:

HSL:n matkalippujärjestelmän asiakasryhmät (alennus aikuisen hinnasta)

- aikuinen 18 vuodesta alkaen
- lapsi 7–17 vuotta, alennus 50 % kausi-, arvo- ja kertalipuista
- opiskelija 18–29 vuotta, alennus 50 % kausi- ja arvolipuista
- seniori 70-vuotiaasta alkaen, alennus 50 % arvolipuista klo 9–14 alkavilla matkoilla
- sotaveteraanit, vapaalippu (yhdistetty sotainvalidit ja rintamaveteraanit)

Oikeus matkustaa ilman lippua

Pääperiaatteena on, että kaikilla matkustajilla on voimassa oleva matkalippu. Seuraavilla ryhmillä on kuitenkin oikeus matkustaa ilman lippua:

- alle 7-vuotiaat lapset (mahdollisesti poikkeuksia U-linjoilla)
- saattaja, kun saatettavalla on Oikeus saattajaan -kantakortti
- virka-asuinen ja siviilipukuinen poliisi
- virka-asuinen HSL:n liikenteen kuljettaja (ei U-linjoilla) ja matkalippujen tarkastaja
- siviiliasuinen, työtehtävissä oleva HSL:n matkalippujen tarkastaja
- työasuinen, matkalippujen tarkastajia avustava järjestyksenvälvoija, kun tarkastajien kanssa työ- tai järjestyksenvälvontatehtävissä

Niissä busseissa, joissa matkakortin leimaaminen on mahdollista vain edessä, on seuraavilla ryhmillä oikeus matkustaa ilman lippua:

- pientä lasta (0–6 vuotta) lastenvaunuissa, -rattaissa tai pyörätuolissa kuljettava henkilö (yksi henkilö)
- pyörätuolia käyttävä henkilö

Oikeus saattajaan -kantakortti

- kuten nykyisin

Liite 1. Työhön osallistuneet ja työssä haastatellut henkilöt

Työn ohjausryhmä

Pirkko Lento	HSL, puheenjohtaja
Mari Flink	HSL
Ilkka Heinänen	HSL
Eija Jalo	HSL
Jukka Laine	HSL
Satu Rönqvist	HSL
Risto Vaattovaara	HSL

Työn projektiryhmä

Satu Rönqvist	HSL, puheenjohtaja
Sami Jokivirta	HSL
Jukka Kaikko	HSL
Anne Koivisto	HSL
Sari Nordsten	HSL
Jarmo Riikonen	HSL
Niina Takaluhta	HSL
Ida Valjus	HSL

Työpajaan osallistuneet:

Pirkko Lento, osaston johtaja, HSL
 Satu Rönqvist, suunnittelija, HSL
 Anne Koivisto, suunnittelija, HSL
 Tuomas Päivinen, kuljetuspalvelupäällikkö, Helsingin sosiaali- ja terveysvirasto
 Mari Kokkonen, toimistoesimies, Helsingin sosiaali- ja terveysvirasto
 Elina Lindström, johtava sosiaalityöntekijä, vammaispalvelut, Espoo
 Sirkku Kiviniitty, vammaisasiamies, Espoo
 Irja Bäckström, kotihoidon ohjaaja, Espoo
 Sinikka Ahtiainen, suunnittelupäällikkö, liikennesuunnitteluyksikkö, Espoo
 Emmi Koskinen, liikenneinsinööri, Vantaa
 Kyösti Ronkainen, liikennejärjestelmäinsinööri, Vantaa
 Hanna Kurtti, sosiaaliohjaaja, vammaispalvelut, Kerava
 Kari Kuulas, vanhusneuvosto, Kerava
 Jaana Martikainen, liikenneinsinööri, Kerava
 Mikko Männikkö, palvelukeskuksen johtaja, Palvelukeskus Hopeahovi, Kerava

Outi Kyytsönen, vammaispalvelujen johtava sosiaalityöntekijä, Kirkkonummi
Eva Lodenius, liikennesuunnittelija, Sipoo
Jyrki Rinta-Piirto, Strafica Oy
Heidi Saarinen, Strafica Oy

Helsingin sosiaali- ja terveystoimen tapaamiseen osallistuneet:

Pirkko Lento, osaston johtaja, HSL
Satu Rönqvist, suunnittelija, HSL
Tuomas Päivinen, kuljetuspalvelupäällikkö, Helsingin sosiaali- ja terveystoimi
Reija Lampinen, vammaisasiamies, Helsingin sosiaali- ja terveystoimi
Tuula Poikonen, vammaistyön johtaja, Helsingin sosiaali- ja terveystoimi
Heidi Saarinen, Strafica Oy

Haastatellut henkilöt:

Jaakko Heinilä, tarkastusyksikön päällikkö, HSL
Samuli Honkonen, kouluttaja, HSL
Heli Ruuska, lippuasiansihteeri, HSL
Reija Lampinen, vammaisasiamies, Helsingin sosiaali- ja terveystoimi
Tuomas Päivinen, kuljetuspalvelupäällikkö, Helsingin sosiaali- ja terveystoimi
Sirkku Kiviniitty, vammaisasiamies, Espoo
Päivi Nyholm, yhteis palveluasiantuntija, yhteis palvelupisteet, Espoo
Tiina Hörkkö, palvelupäällikkö, neuvonta- ja asiointipalvelut, Vantaa
Ilkka Kankkunen, toimitusjohtaja, TVV Lippu- ja maksujärjestelmä
Teppo Sotavalta, liiketoiminnan kehityspäällikkö, VR-Yhtymä Oy

Liite 2. Lippujen osto-oikeudet, erityisryhmien alennus- ja vapaalippujen myöntämisperusteet sekä oikeus matkustaa ilman lippua vuonna 2015

1. Aikuisten ja lasten subventoidut liput

Aikuiset: Aikuisten lippuja myydään HSL:n seutulippualueella asuville 17 vuotta täyttäneille henkilöille (ei edellytetä vakituista asumista).

HSL:n hallitus 3.11.2009, voimaan 1.1.2010 alkaen. Hallitus vahvisti voimassa olleen osto-oikeuden YTV:n hallituksen päätöksen mukaisena: YTH 15.2.2002, voimaan 1.4.2002.

Huom. Aiemmissä päätöksissä ollut muoto "kunnassa asuville" on myöhemmin kautta linjan päivitetty muotoon "HSL:n seutulippualueella asuville".

Lapset: Lastenlippuja myydään HSL:n seutulippualueella asuville 7–16-vuotiaille lapsille (ei edellytetä vakituista asumista).

Lastenlipun alennus on 50 % aikuisen lipun hinnasta (kausi-, arvo- ja kertaliput).

HSL:n hallitus 3.11.2009, voimaan 1.1.2010 alkaen. Hallitus vahvisti voimassa olleen osto-oikeuden YTV:n hallituksen päätöksen mukaisena: YTH 15.2.2002 (osto-oikeudet, voimaan 1.4.2002, ja yhtenäinen lastenlipun alennusprosentti kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa, voimaan 1.1.2004).

2. Erityisryhmien alennusliput

Opiskelijat: Alennuslippuja myydään HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuville opiskelijoille, jotka täyttävät seuraavat myöntämisperusteet:

- opiskelee Suomessa sijaitsevassa peruskoulussa, lukiossa, kansanopistossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, ammattikorkeakoulussa, yliopistossa tai korkeakoulussa
- opiskelu on päätoimista ja sen tulee normaalisti jatkuessaan johtaa ammatin tai tutkintoon
- opinnot kestävät vähintään yhden vuoden
- ikä 17 - 29 vuotta tai opintotukeen oikeuttava päätös

Lisäksi opiskelijalippu myönnetään HSL:n seutulippualueella tilapäisesti asuville ulkomaalaisille vaihto-opiskelijoille, jos opiskelijalipun myöntämisperusteet muuten täyttyvät.

Opiskelijat kuuluvat alennusryhmään 2, jossa alennus on 50 % aikuisten lipun hinnasta (kausi- ja arvoliput).

HSL:n hallitus 3.11.2009, voimaan 1.1.2010 alkaen. Hallitus vahvisti voimassa olevat perusteet YTV:n hallituksen päätösten mukaisina: YTH 15.2.2002 (myöntämisperusteet, voimaan 1.4.2002 alkaen), YTH 23.8.2002 (kansanopistoissa opiskelevat lisättiin edun piiriin) ja 16.5.2003 (yhtenäiset alennusprosentit, voimaan 1.1.2006 alkaen). Samalla HSL:n hallitus päätti lisätä alennusoikeuden piiriin HSL-alueella tilapäisesti asuvat ulkomaalaiset vaihto-opiskelijat 1.1.2010 alkaen.

Eläkeläiset, alennusryhmä 2: Alennuslippuja myydään HSL:n seutulippu-alueella vakituisesti asuville Kelan maksamaa takuueläkettä saaville eläkeläisille.

Alennusryhmässä 2 alennus on 50 % aikuisten lipun hinnasta (kausi- ja arvoliput).

HSL:n toimitusjohtajan päätös 1.3.2011, voimaan 1.3.2011 alkaen. Toimitusjohtaja tarkisti HSL:n hallituksen 3.11.2009 hyväksymät myöntämisperusteet Kelan eläkkeitä koskevan lainsäädännön muutosten mukaisiksi.

HSL:n hallitus 3.11.2009, voimaan 1.1.2010 alkaen. Hallitus vahvisti voimassa olleet perusteet YTV:n hallituksen päätösten mukaisina seuraavasti: "Alennuslippuja myydään kunnassa vakituisesti asuville Kelan maksamaa täyttä kansaeläkettä saaville eläkeläisille sekä Kelan myöntämää maahanmuuttajien erityistukea saaville henkilöille." YTH 15.2.2002 (myöntämisperusteet, voimaan 1.4.2002 alkaen, ja yhtenäinen alennusprosentti, voimaan 1.1.2004 alkaen) sekä YTH 12.3.2004 ja 20.8.2004 (maahanmuuttajien erityistukea koskevat lisäykset ja tarkennukset Kelan eläkkeitä koskevan lainsäädännön muutosten johdosta).

Eläkeläiset, alennusryhmä 1: Alennuslippuja myydään HSL:n seutulippu-alueella vakituisesti asuville Kelan maksamaa eläkettä saaville eläkeläisille, jotka eivät saa takuueläkettä.

Alennusryhmässä 1 alennus on 25 % aikuisten lipun hinnasta (kausi- ja arvoliput).

HSL:n toimitusjohtajan päätös 1.3.2011, voimaan 1.3.2011 alkaen. Toimitusjohtaja tarkisti HSL:n hallituksen 3.11.2009 hyväksymät myöntämisperusteet Kelan eläkkeitä koskevan lainsäädännön muutosten mukaisiksi.

HSL:n hallitus 3.11.2009, voimaan 1.1.2010 alkaen. Hallitus vahvisti voimassa olleet perusteet YTV:n hallituksen päätösten mukaisina seuraavasti: "Alennuslippuja myydään kunnassa vakituisesti asuville Kelan maksamaa vähennettyä kansaeläkettä saaville eläkeläisille." YTH 15.2.2002 (myöntämisperusteet, voimaan 1.4.2002 alkaen, ja yhtenäinen alennusprosentti voimaan, 1.1.2004 alkaen).

Invalidit, alennusryhmä 1: Alennuslippuja myydään HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuville invalideille, joilla on liikuntakykyä heikentävä pysyvä vamma tai pysyvä pitkäaikainen sairaus. Liikuntakykyä rajoittavan pysyvän vamman tai pysyvän pitkäaikaisen sairauden tulee olla eri sairausryhmien osalta seuraava:

- alaraajojen, selän tai selkäytimen vamma: vähintään vaikea (haittaluokka vähintään 11 = 55 %)
- liikuntakykyä haittaava hengitys- tai verenkiertoelinten sairaus: vähintään vaikea (haittaluokka vähintään 11 = 55 %)
- aivojen vamma tai kehitysvammaisuus: vähintään vaikea (haittaluokka vähintään 11 = 55 %)
- muu liikuntaesteisyys: vähintään vaikea (haittaluokka vähintään 11 = 55 %)
- näkövamma: erittäin vaikea (haittaluokka vähintään 15 = 75 %).

Alennusryhmässä 1 alennus on 25 % aikuisten lipun hinnasta (kausi- ja arvoliput).

HSL:n hallitus 3.11.2009, voimaan 1.1.2010 alkaen. Hallitus vahvisti voimassa olleet perusteet YTV:n hallituksen päätösten mukaisina: YTH 15.2.2002 (myöntämisperusteet, voimaan 1.4.2002 alkaen, ja yhtenäinen alennusprosentti, voimaan 1.1.2004 alkaen).

3. Erityisryhmien vapaaliput

Sokea: Vapaalippu myönnetään HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuville, joiden näkövamman haitta-aste on vähintään 90 % (haittaluokka 18).

Huom. Pääkaupunkiseudulla asuville sokeille myönnetään seutuvapaalippu pääkaupunkiseudun alueelle, mutta kolmannella vyöhykkeellä asuville koko HSL-alueelle.

Toimitusjohtajan päätös 15.12.2011, voimaan 1.1.2012. Sokean näkövamman haitta-aste alennettiin 100 %:sta (haittaluokka 20) 90 %:iin (haittaluokka 18). Muutos tehtiin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen 1649/2009 johdosta.

HSL:n hallitus 3.11.2009, voimaan 1.1.2010 alkaen. Hallitus vahvisti voimassa olleet perusteet YTV:n hallituksen päätösten mukaisina: " Vapaalippu myönnetään kunnassa vakituisesti asuville sokeille, joiden näkövamman haitta-aste on 100 %. Keravalla ja Kirkkonummella vakinaisesti asuville sokeille myönnetään kolmen vyöhykkeen seutuvapaalippu." YTH 15.2.2002 (myöntämisperusteet, voimaan 1.4.2002 alkaen) ja YTH 20.10.2006 (lisättiin oikeus Keravalla ja Kirkkonummella vakituisesti asuville sokeille 1.1.2007 alkaen, kun YTV:n tariffijärjestelmän aluetta oli laajennettu Keravalle ja Kirkkonummelle ja otettu käyttöön ns. kolmas vyöhyke).

Sipoolaiset sokeat tulivat edun piiriin, kun Sipoo liittyi HSL:n jäseneksi 1.1.2012.

Rintamaveteraanit: Vapaalippu myönnetään HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuville rintamaveteraaneille, työvelvollisille, miinanraivaajille sekä henkilöille, jotka ovat oikeutettuja kuntoutukseen eräissä Suomen sotiin liittyneissä tehtävissä palvelleiden kuntoutuksesta annetun lain (1039/1997) nojalla.

Myöntämisperusteet täyttävillä Keravalla ja Kirkkonummella vakinaisesti asuville rintamaveteraaneille myönnetään kolmen vyöhykkeen seutuvapaalippu.

Huom. Pääkaupunkiseudulla asuville rintamaveteraaneille myönnetään seutuvapaalippu pääkaupunkiseudun alueelle, mutta kolmannella vyöhykkeellä asuville koko HSL-alueelle.

HSL:n hallitus 3.11.2009, voimaan 1.1.2010 alkaen. Hallitus vahvisti voimassa olleet perusteet YTV:n hallituksen päätösten mukaisina: YTH 14.12.2001 (myöntämisperusteet, voimaan 1.1.2002), YTH 4.4.2003 (lisättiin kuntoutuslain nojalla oikeutetut, voimaan 1.6.2003) ja YTH 20.10.2006 (lisättiin oikeus Keravalla ja Kirkkonummella vakituisesti asuville rintamaveteraaneille 1.1.2007 alkaen, kun YTV:n tariffijärjestelmän aluetta oli laajennettu Keravalle ja Kirkkonummelle ja otettu käyttöön ns. kolmas vyöhyke).

Sipoolaiset rintamaveteraanit tulivat edun piiriin, kun Sipoo liittyi HSL:n jäseneksi 1.1.2012.

Sotainvalidit: Vapaaalippu myönnetään HSL:n seutulippualueella vakinaisesti asuville sotainvalideille.

Myöntämisperusteet täyttävälle Keravalla ja Kirkkonummella vakinaisesti asuville sotainvalideille myönnetään kolmen vyöhykkeen seutuvapaaalippu.

Huom. Pääkaupunkiseudulla asuville rintamaveteraaneille myönnetään seutuvapaaalippu pääkaupunkiseudun alueelle, mutta kolmannella vyöhykkeellä asuville koko HSL-alueelle.

HSL:n hallitus 3.11.2009, voimaan 1.1.2010 alkaen. Hallitus vahvisti voimassa olleet perusteet YTV:n hallituksen päätösten mukaisina: YTH 14.12.2001 (myöntämisperusteet, voimaan 1.1.2002), YTH 15.3.2002 (alennettiin sotavamman haitta-aste 20 %:sta 10 %:iin 1.4.2002 alkaen), YTH 4.4.2003 (oikeus laajennettiin sotainvalideille, joiden sotavamman haitta-aste on alle 10 %, voimaan 1.6.2003 alkaen) ja YTH 20.10.2006 (lisättiin oikeus Keravalla ja Kirkkonummella vakituisesti asuville rintamaveteraaneille 1.1.2007 alkaen, kun YTV:n tariffijärjestelmän aluetta oli laajennettu Keravalle ja Kirkkonummelle ja otettu käyttöön ns. kolmas vyöhyke).

Sipoolaiset sotainvalidit tulivat edun piiriin, kun Sipoo liittyi HSL:n jäseneksi 1.1.2012.

4. Oikeus matkustaa ilman lippua

Seuraavat henkilöt saavat matkustaa taksa- ja lippujärjestelmään kuuluvassa liikenteessä ilman lippua (Palvelu- ja myyntiohje 2015):

- alle 7-vuotiaat lapset; poikkeus: U-linjoilla alle 7-vuotiaat pääsevät ilmaiseksi ainoastaan silloin, kun he matkustavat toisen henkilön mukana ja tällä on U-linjalla kelpaava Helsingin seudun taksa- ja lippujärjestelmän lippu
- pientä lasta lastenvaunuissa, -rattaissa tai pyörätuolissa kuljettava henkilö (ei U-linjojen busseissa paitsi linjalla 974) seuraavin ehdoin:
 - Maksutta saa matkustaa kerrallaan ainoastaan yksi henkilö.
 - Pienellä lapsella tarkoitetaan tässä yhteydessä 0–6-vuotiaista.
 - Sisään bussiin tullaan keski- tai takaovesta.
 - Sisään noustaessa lapsen ei tarvitse olla vaunuissa tai rattaissa.
 Lasta kuljettava henkilö voi jättää lastenvaunut tai -rattaat keski- tai takasilalle ja mennä lapsen kanssa istumaan.
- saattaja, kun saatettavalla on *Oikeus saattajaan* -kantakortti ja voimassa oleva lippu (oikeus saattajaan myönnetään lääkärintodistuksen perusteella, ks. luku 7.5). Yksin matkustaessaan saattaja tarvitsee oman voimassa olevan lipun.
- pyörätuolia käyttävä henkilö ja hänen saattajansa silloin, kun saatettavalla on *Oikeus saattajaan* -kantakortti (oikeus saattajaan myönnetään lääkärintodistuksen perusteella, ks. luku 7.5).
- virkapukuinen poliisi ja siviilipukuinen poliisi, joka esittää Helsingin, Espoon tai Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen, liikkuvan poliisin tai keskusrikospoliisin virkamerkin

- virka-asuinen HSL:n taksa- ja lippujärjestelmään kuuluvan liikenteen kuljettaja (ei U-linjojen busseissa)
- virkapukuinen HSL:n taksa- ja lippujärjestelmään kuuluvan liikenteen matkalippujen tarkastaja
- työtehtävissään oleva siviiliasuinen HSL:n taksa- ja lippujärjestelmään kuuluvan liikenteen matkalippujen tarkastaja, joka tarvittaessa osoittaa olevansa työtehtävissä esittämällä tarkastajapassin
- työasuinen, matkalippujen tarkastajia avustava järjestyksenvalvoja silloin, kun tämä on tarkastajien kanssa työtehtävissä tai toimii työasussa HSL:n, HKL:n tai VR:n toimeksiannosta järjestyksenvalvontatehtävissä.

Liite 3. Palvelu- ja myyntiohjeen mukaiset soveltamisohjeet

2.1.4 Eläkeläiset

HSL myöntää eläkeläisalennusta ainoastaan Kelan maksamaa kansaneläkettä tai takuueläkettä saaville henkilöille. Kela maksaa kansaneläkkeenä tai takuueläkkeenä:

- vanhuuseläkettä 65 vuotta täyttäneelle
- varhennettua vanhuuseläkettä 63 vuotta täyttäneelle
- vanhuuseläkettä 62 vuotta täyttäneelle pitkäaikaistyöttömälle
- työkyvyttömyyseläkettä työkyvyttömälle 16–64-vuotiaalle
- työttömyyseläkettä vuonna 1949 tai sitä ennen syntyneelle pitkäaikaistyöttömälle.

Lisätietoa: www.kela.fi/elakelaiset

Asiakasryhmä: eläkeläinen, kansaneläke

Asiakasryhmän määritelmä: HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuvat Kelan maksama kansaneläkettä saavat eläkeläiset, jotka eivät saa takuueläkettä.

Asiakasryhmä: eläkeläinen, takuueläke

Asiakasryhmän määritelmä: HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuvat Kelan maksama takuueläkettä saavat eläkeläiset.

Asiakasryhmän eläkeläinen voimassaoloaika: enintään 3 vuotta. Jos oikeus kansaneläkkeeseen tai takuueläkkeeseen on määräaikainen, merkitään asiakasryhmän voimassaolo Kelan todistuksessa olevan päivämäärän mukaan. Asiakkaan on itse huolehdittava, että asiakasryhmän voimassaolo päivitetään palvelupisteessä.

Asiakkaan kotikunta: Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa, Kerava, Kirkkonummi tai Sipoo

Tarvittavat todistukset eläkeläisen matkakorttia hankittaessa ja uusittaessa:

- kortin käyttäjän henkilötodistus
- Kelan antama enintään 3 kuukautta vanha todistus kansaneläkkeen tai takuueläkkeen saamisesta.
- Kelan kansaneläkkeensaajan kortti riittää todistukseksi, kun hakee 25 prosentin alennusta.

Asiakasryhmän päivityksen voi tehdä eläkeläisen puolesta myös toinen henkilö. Mukaan tarvitaan eläkeläisen matkakortti sekä yllämainittu todistus. Henkilötodistusta ei tässä tilanteessa tarvita.

2.1.5 Invalidi

Asiakasryhmän määritelmä: HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuvat invalidit, jotka täyttävät seuraavat myöntämisperusteet.

Osto-oikeus myönnetään invalideille, joilla on liikuntakykyä heikentävä pysyvä vamma tai pysyvä pitkäaikainen sairaus. Liikuntakykyä rajoittavan pysyvän vamman tai pysyvän pitkäaikaisen sairauden tulee olla eri sairausryhmien osalta seuraava:

- alaraajojen, selän tai selkäytimen vamma: vähintään vaikea (haittaluokka vähintään 11 = 55 %)
- liikuntakykyä häiritsevä hengitys- tai verenkiertoelinten sairaus: vähintään vaikea (haittaluokka vähintään 11 = 55 %)
- aivojen vamma tai kehitysvammaisuus: vähintään vaikea (haittaluokka vähintään 11 = 55 %)
- muu liikuntaesteisyys: vähintään vaikea (haittaluokka vähintään 11 = 55 %)
- näkövamma: erittäin vaikea (haittaluokka vähintään 15 = 75 %).

Asiakasryhmän voimassaoloaika: toistaiseksi (kortin käyttöikä)

Asiakkaan kotikunta: Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa, Kerava, Kirkkonummi tai Sipoo

Tarvittavat todistukset matkakorttia hankittaessa:

- kortin käyttäjän henkilötodistus
- lääkärin allekirjoittama HSL:n alennuslippuhakemus invalideille. Hakemuslomakkeen saa matkakortin palvelupisteistä ja HSL:n [www-sivuilta www.hsl.fi/liput-ja-hinnat/alennusliput/invalidit](http://www.hsl.fi/liput-ja-hinnat/alennusliput/invalidit).

Helsingin, Espoon, Vantaan, Kauniaisten, Keravan ja Sipoon asukkaiden hakemuksen voi allekirjoittaa terveyskeskus-, erikois- tai yksityislääkäri. Kirkkonummen asukkaat saavat allekirjoituksen hakemukseen terveyskeskuslääkäriltä, HUS:n tai Jorvin lääkäriltä. Myöntämisperusteet on kerrottu hakemuslomakkeella. Hakemus käsitellään matkakortin palvelupisteessä.

2.1.8 Vapaalippuihin oikeutetut

2.1.8.1 Sokea

Asiakasryhmän määritelmä: Vapaalippu myönnetään HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuville, joiden näkövamman haitta-aste on vähintään 90 % (haittaluokka 18).

Aikaisemmin haitta-asteen tuli olla 100 % (haittaluokka 20). Muutos perustuu sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen 1649/2009 perusteella tehtyyn tarkistukseen.

Asiakasryhmän voimassaoloaika: toistaiseksi (kortin käyttöikä)

Vapaalippuoikeus:

Asiakkaan kotikunta: Helsinki, Espoo, Kauniainen tai Vantaa: seutulippu

Asiakkaan kotikunta: Kerava, Kirkkonummi tai Sipoo: kolmen vyöhykkeen lähiseutulippu

Tarvittavat todistukset matkakorttia hankittaessa:

- kortin käyttäjän henkilötodistus
- myöntämisperusteiden mukainen silmälääkärin todistus tai Näkövammaisten Keskusliitto ry:n tai Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf:n myöntämä Näkövammaiskortti.

Vapaalippu voidaan ladata kortille vain matkakortin palvelupisteissä. Matkakortille voidaan ladata myös arvoa, jolla voi ostaa kortinlukijalta aikuisten arvolippuja. Arvoa on mahdollista käyttää maksuvälineenä myös kuljettajan myyntilaitteella ja automaattilla.

Opaskoira tai valkoista keppiä käyttävän näkövammaisen ei tarvitse näyttää matkakorttia kortinlukijalle rekisteröidäkseen kausilippunsa.

Asiakasryhmään sokeat kuuluvilla henkilöillä on aina oikeus saattajaan, joka todetaan Oikeus saattajaan -kantakortilla. Huom. Käytössä on vielä vanhoja SB- ja/tai Oikeuttaa saattajaan -leimalla merkittyjä kantakortteja. Saattaja ei tarvitse omaa lippua. Saattaja näyttää näkövammaisen matkakortin kortinlukijalle.

2.1.8.2 Sotainvalidi

Asiakasryhmän määritelmä: vapaalippu myönnetään HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuville sotainvalideille.

Asiakasryhmän voimassaoloaika: toistaiseksi (kortin käyttöikä)

Vapaalippuoikeus:

Asiakkaan kotikunta: Helsinki, Espoo, Kauniainen tai Vantaa: seutulippu

Asiakkaan kotikunta: Kerava, Kirkkonummi tai Sipoo: kolmen vyöhykkeen lähiseutulippu

Tarvittavat todistukset matkakorttia hankittaessa:

- kortin käyttäjän henkilötodistus

ja

- valtion tapaturmaviraston todistus invaliditeetista. Invaliditeetin voi todistaa myös esittämällä sotilasvammalain mukaisen elinkorkopäätöksen

tai

- Valtiokonttorin myöntämä todistus, jossa todetaan hakijan kuuluvan veteraanietuuden laajennuksen piiriin.

Vapaalippu voidaan ladata kortille vain matkakortin palvelupisteissä. Matkakortille voidaan ladata myös arvoa, jolla voi ostaa kortinlukijalta aikuisten arvolippuja. Arvoa on mahdollista käyttää maksuvälineenä myös kuljettajan myyntilaitteella ja automaattilla.

2.1.8.3 Rintamaveteraani

Asiakasryhmän määritelmä: Vapaalippu myönnetään HSL:n seutulippualueella vakituisesti asuville rintamaveteraaneille, työvelvollisille, miinanraivaajille ja eräissä Suomen sotiin liittyneissä tehtävissä palvelleille henkilöille, jotka täyttävät seuraavat myöntämisperusteet:

- Vapaalipun saavat rintamaveteraanit ja työvelvolliset, joilla on rintamasotilas-, rintama-palvelus- tai rintamatunnus.
- Lisäksi vapaalippu myönnetään miinanraivaustehtävissä olleille henkilöille, joilla on sota-arkiston antama todistus miinanraivaustehtäviin osallistumisesta tai Kela-kortti, jossa on MR-tunnus.
- Vapaalippu myönnetään myös eräissä Suomen sotiin liittyneissä tehtävissä palvelleille henkilöille, jotka ovat oikeutettuja kuntoutukseen kuntoutuksesta annetun lain (1039/1997) nojalla.

Asiakasryhmän voimassaoloaika: toistaiseksi (kortin käyttöikä)

Vapaalippuoikeus:

Asiakkaan kotikunta: Helsinki, Espoo, Kauniainen tai Vantaa: seutuvapaalippu.

Asiakkaan kotikunta: Kerava, Kirkkonummi tai Sipoo: kolmen vyöhykkeen lähiseutuvapaa-lippu

Tarvittavat todistukset matkakorttia hankittaessa:

- kortin käyttäjän henkilötodistus

ja

- rintamaveteraanipäätös tai Kela-kortti, jossa on R-tunnus. Miinanraivaajat esittävät sota-arkiston antaman todistuksen miinanraivaustehtäviin osallistumisesta tai Kela-kortin, jossa on MR-tunnus

tai

- myöntämisperusteiden mukainen erillinen Valtiokonttorin antama todistus, jossa tode-taan hakijan kuuluvan veteraanietuuden laajennuksen piiriin (henkilö on oikeutettu kuntou-tukseen eräissä Suomen sotiin liittyneissä tehtävissä palvelleiden kuntoutuksesta annetun lain (1039/1997) nojalla).

Vapaalippu voidaan ladata kortille vain matkakortin palvelupisteissä. Matkakortille voidaan ladata myös arvoa, jolla voi ostaa kortinlukijalta aikuisten arvolippuja. Arvoa on mahdolis-ta käyttää maksuvälineenä myös kuljettajan myyntilaitteella ja automaatilla.

Liite 4. HSL:n järjestämän joukkoliikenteen esteettömyys

Esteetön joukkoliikenne toteutuu monen osa-alueen yhteisvaikutuksella. Siihen kuuluvat olennaisesti matkustajainformaatio, matalalattiainen kalusto, esteettömät pysäkit ja asemat, lähilinjat sekä pysäkkien kunnossapito erityisesti talvella. Esteettömyys mahdollista joukkoliikenteen käytön eri tavoin esteellisille käyttäjäryhmille ja parantaa kaikkien matkustajien joukkoliikenteen palvelutasoa. HSL:ssä on laadittu esteettömyyslinjaukset, jotka kattavat koko HSL:n palvelukokonaisuuden.

Matalalattiaisuus kalustossa helpottaa kaikkien matkantekoa. Tällä hetkellä HSL:n tilaamasta liikenteestä matalalattiaista on busseista lähes 100 %, raitiovaunuista 83 %, metrossa 100 % ja lähijunissa 81 %.

Esteettömyysasiat on määritelty kilpailutettavan liikenteen linja-autokaluston rakenne- ja varustetasovaatimuksissa. Esimerkiksi kaikissa uusissa linja-autossa on tila vähintään kolmelle lastenvaunulle, tila on varustettu pyörätuolille. Linja-autoissa on aina kokosivun niaaus sekä keskiovilla invasilta. Kuljettajan taakse ensimmäiseen penkkiriviin on sijoitettu opaskoiran kanssa kulkevan näkövammaisen paikka. Painonappien värisävyssä / kontrasteissa huomioidaan heikkonäköiset. Painonapin käyttö antaa matkustajille aina riittävän äänimerkin.

Bussilinoilla, joilla on yhteiskäyttöpysäkkejä raitiovaunujen kanssa (pysäkkikoroke on normaalia korkeammalla), bussien ovien toimintaulottuma saa olla korkeintaan 10 cm bussin kyljestä. Tämä helpottaa liikkumisrajoitteisten matkustajien kyytiin nousemista ja kyydistä poistumista varsinkin talviaikana.

Bussinkuljettajille on tehty opetusvideo ”HSL Onnistunutta matkaa kaikille!”, jossa käydään läpi eri vammaisryhmät, vanhukset, toimimisesteiset ja lastenvaunujen kanssa liikkuvat matkustajat ja kuinka näiden kanssa tulisi toimia. Esteettömyys on pääteemana 6. koulutuspäivässä ja niitä on pidetty vuosina 2013-2014 yhteensä 22 kpl. Tilaisuuksiin on osallistunut noin 230 kuljettajaa.

Esteetömän matkan suunnittelua varten saa tietoa reittioppaasta. Reittioppaassa on tarkennetussa haussa kohta ”Näytä esteettömyystieto”, jossa ”esteetön pysäkki” ja ”korotettu pysäkki” –symbolein esitetään pysäkkitieto. Lisäksi pysäkkien esteettömyystietoa on otettu käyttöön Palvelukartassa, jonka ”esteetön reitti” –palvelu on testausvaiheessa. HSL:n nettisivuilta löytyy ohjeita matkustajille, mm. uuden raitiovaunun rampin käytön opastusvideo.

Mitatuista bussipysäkeistä esteettömiä on 29 kpl ja korotettuja 61 kpl. Raitiovaunupysäkeistä esteettömiä on 24 kpl ja korotettuja 150 kpl. Kaikki metroasemat (17 kpl) ovat esteettömiä. Heinäkuussa 2015 käynnistyvä Kehärata on esteetön. Luvuista puuttuvat

Helsingin marraskuussa 2014 päivittämät pysäkkitiedot ja Vantaan mittaukset, joita parhaillaan käsitellään joreen luettavaan muotoon.

Bussipysäkkien tyyppipiirustukset on päivitetty ja niissä on otettu esteettömyys mukaan.

HSL:llä on testattavana nelirivisiä pysäkinäyttöjä, joissa on näkövammaisia varten painonappi kuulutuksille.

Lisätietoja: HSL:n esteettömyyskoordinaattori Mervi Vatanen, puh. 4766 4381

Liite 5. HSL:n matkakorttikannan asiakasryhmien määrät ja osuudet vuonna 2014

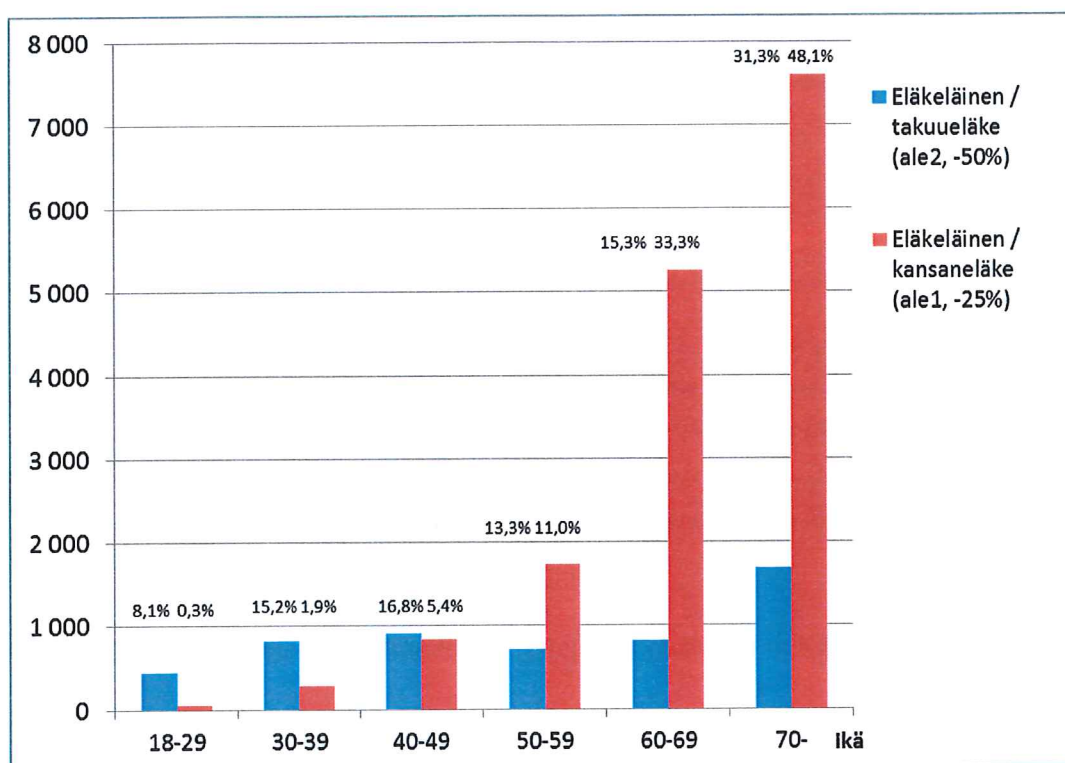
HSL:n matkakorttikannan asiakasryhmät elokuussa 2014 (aktiivisessa käytössä olevat matkakortit).

	ALENNUS	KORTIT	OSUUS
aikuinen	0 %	805 034	63,9 %
lapsi	50 %	135 357	10,8 %
opiskelija	50 %	233 356	18,5 %
rintamaveteraani	100 %	3 738	0,3 %
eläkeläinen/takuueläke	50 %	8 883	0,7 %
eläkeläinen/kansaneläke	25 %	23 754	1,9 %
invalidi	25 %	5 358	0,4 %
sokea	100 %	1 124	0,1 %
sotainvalidi	100 %	318	0,0 %
henkilökunta	100 %	2 887	0,2 %
koululainen aikuinen	50 %	670	0,1 %
koululainen lapsi 7-16 v	50 %	20 628	1,6 %
suurasiakas	0 %	1 882	0,1 %
muu aikuinen	0 %	15 195	1,2 %
muu lapsi 7-16 v	50 %	673	0,1 %
YHTEENSÄ		1 258 857	100 %

Aiemmin vuonna 2014 oli käytössä VPL-lippuja. Helsingin sosiaali- ja terveysvirasto sekä Espoon sosiaali- ja terveysvirasto irtisanoivat nämä ostopalvelusopimukset ja ne päättyivät vuoden 2014 aikana.

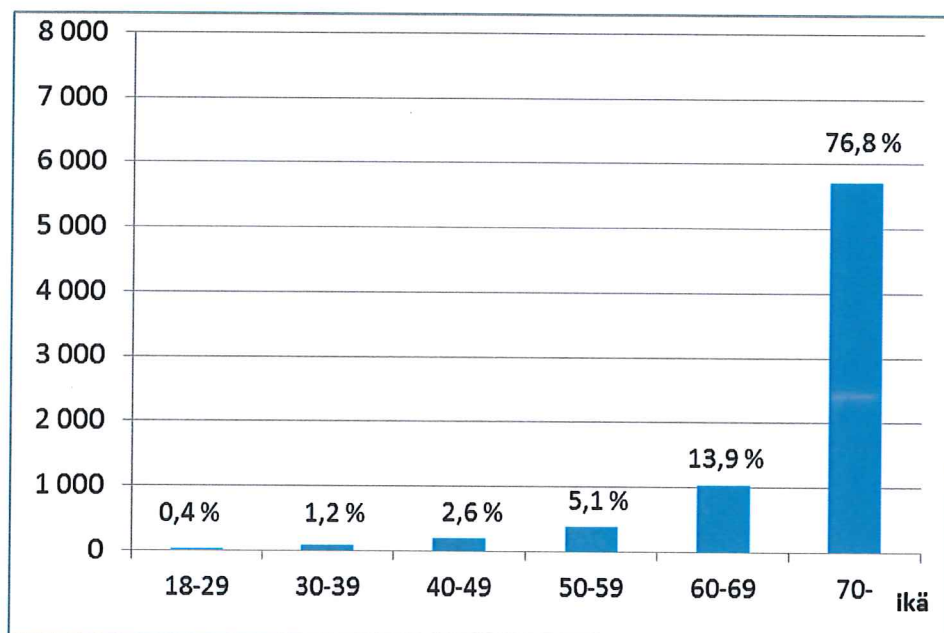
Liite 6. Erityisryhmien matkakorttien määrät ikäryhmittäin

Kuvassa 1 on esitetty HSL:n eläkeläislippujen (matkakorttien) määriä ikäryhmittäin vuonna 2012.

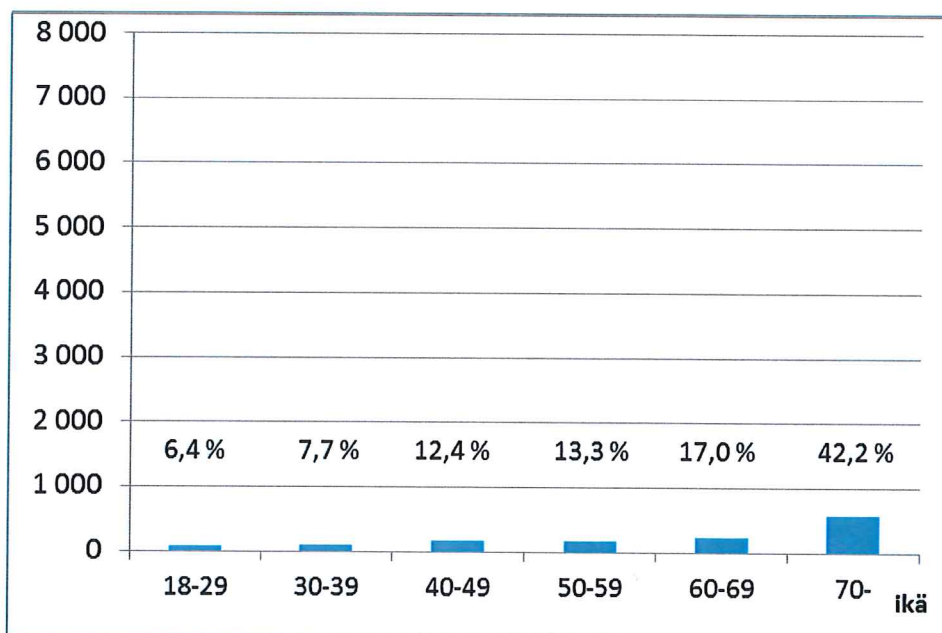
Kuva 1. Eläkeläislippujen (Kela eläkeläiset) määrät ikäryhmittäin ja ikäryhmän osuus v. 2012.

Kuvassa 2 on esitetty HSL:n invalidilippujen (matkakorttien) määriä ikäryhmittäin vuonna 2012.

Kuva 2. Invalidilippujen määrät ikäryhmittäin ja ikäryhmän osuus kaikista invalidilipuista v. 2012.

Kuvassa 3 on esitetty HSL:n sokeiden lippujen (matkakorttien) määriä ikäryhmittäin vuonna 2012.

Kuva 3. Sokeiden vapaalippujen määrät ikäryhmittäin ja ikäryhmän osuus kaikista sokeiden lipuista vuonna 2012.

Liite 7. Lisätarkasteluja Kela-eläkeläisiin liittyen

Taulukossa 1 on esitetty Kela-eläkeläisryhmien osuudet kunnittain sekä HSL:n matkakorttien osuus kyseisillä ryhmillä. Kelan takuueläkettä saavien osuus HSL-kunnan asukasmäärästä on keskimäärin yli 1 % ja kansaneläkettä saavien noin 5–6 %. Eläkeläisten alennuslippuun oikeutetuista vain osa hankkii matkakortin, Helsingissä osuus on suurin.

Taulukko 1. Kelan takuu- ja kansaneläkettä saavien eläkeläisten osuus kunnan asukasmäärästä Helsingin seudulla sekä matkakorttien osuus ryhmällä HSL-kuntien osalta.

	Ryhmän osuus kunnan asukasmäärästä		HSL:n matkakorttien osuus ryhmällä		HSL:n matkakorttien määrä	
	KELA takuueläke	KELA kansaneläke	KELA takuueläke	KELA kansaneläke	KELA takuueläke	KELA kansaneläke
Helsinki	1.5 %	5.9 %	63.8 %	41.9 %	5 852	15 409
Espoo	1.0 %	4.1 %	55.3 %	37.5 %	1 473	4 030
Kauniainen	1.4 %	5.0 %	40.0 %	39.8 %	50	181
Vantaa	1.2 %	5.0 %	49.3 %	29.9 %	1 245	3 160
Kerava	1.3 %	6.0 %	38.2 %	35.2 %	170	743
Kirkkonummi	0.9 %	5.1 %	22.1 %	10.0 %	79	194
Sipoo	1.0 %	6.6 %	4.2 %	2.4 %	8	30
Hyvinkää	1.5 %	8.7 %				
Järvenpää	1.4 %	6.3 %				
Nurmijärvi	0.9 %	5.6 %				
Tuusula	1.1 %	5.8 %				
Vihti	1.0 %	7.2 %				
Mäntsälä	1.2 %	8.8 %				
Pornainen	0.8 %	6.1 %				

Kela-eläkeläisten määrä kunnittain 8/2014 (Lähde: Kelasto)

Asukasmäärä kunnittain 31.8.2014 (Lähde: väestötietojärjestelmä)

Taulukossa 2 on esitetty aikuisten kausi- ja arvolippujen hinnat nykytilanteessa ja etujen suuruudet eri alennusprosentteilla. Esimerkiksi 25 % alennusta normaalihintaisesta kausi- ja arvolipusta saavien kansaneläkeläisten edun suuruus kunnan sisäisestä 30 vrk kausilipusta on noin 12 €/kk ja seutulipusta noin 24 €/kk.

Taulukko 2. Aikuisten kausi- ja arvolippujen hinta v. 2014 ja edun suuruus eri alennusprosentteilla.

		aikuinen	Edun suuruus alennusryhmällä (€/kk)	
			50 %	25 %
kausi 30 vrk	sisäinen	46.50	23.25	11.63
	seutu / lähiseutu2	95.80	47.90	23.95
	lähiseutu3	142.60	71.30	35.65
arvomatka	sisäinen	1.95	0.98	0.49
	seutu / lähiseutu2	3.65	1.83	0.91
	lähiseutu3	5.7	2.85	1.43

Liite 8. Erityisryhmien lippukäytännöt Tampereella, Turussa ja VR:n lähiliikenteessä

Erityisryhmien lippukäytännöt Tampereella, Turussa ja VR:n lähiliikenteessä.

	Tampere	Turku	VR lähiliikenne
seniori	arvolippu klo 9-14 -50 % (≥ 65 v)	arvo-/kausilippu n. -30 % (≥ 65 v)	kerta-/sarjalippu -50 % (yli 65 v ja eläkeläiset)
rintamaveteraani	vapaalippu	vapaalippu	-
sotainvalidi	-	vapaalippu	-
VPL-lippu	vapaalippu	-	-
vammainen/ invalidi	-	vapaalippu (työssäkäyvä vammainen), arvo-/kausilippu n. -30 % (muut)	-
näkövammainen	-	-	-
pyörätuoli	ilman lippua	ilman lippua	-
rollaattori	-	-	-
saattaja	ilman lippua (pyörätuolin/ näkövammaisen/ kehitysvammaisen henkilön saattaja)	ilman lippua (pyörätuolin/ vammaisen saattaja)*	ilman lippua (pyörätuolin/ näkövammaisen saattaja)
Lasta lastenvaunuissa kuljettava	ilman lippua (vyöhykkeellä 1)	ilman lippua	-

*saatettavalla oltava saattajaan oikeuttava matkakortti

Liite 9. Erityisryhmien lippukäytäntöjä Euroopan metropolialueilla

	Aikuinen	Lapsi	Opiskelija	Nuori
Helsinki (Suomi)	≥17 v	≤7 v (ilman lippua), 7-16 v (50 %, kausi, arvo, kerta)	on (50 %, kausi, arvo)	-
Tukholma (Ruotsi)	20-65 v	≤11 v (ilman lippua)	on (75 %, kausi)	≤19 v (60 %, kaikki liput)
Kööpenhamina (Tanska)	≥16 v	≤11 v (ilman lippua), 12-15 (50 %, kerta, arvo ja kausi)	on (hinta vaihtelee, kausi)	16-19 v (hinta vaihtelee, kausi)
Oslo (Norja)	16-66 v	≤3 v (ilman lippua), 4-15 v (50-70 %, kausi ja kerta)	20-29 v (40 %, kausi)	16-19 v (50-70 %, kausi)
Berliini (Saksa)	≥15 v	≤6 v (ilman lippua)	on (hinta vaihtelee, kausi)	6-14 v (75 %, kerta)
Vilna (Liettua)		≤7 v (vapaalippu)	≥18 v (80/50 %, kausi, kerta)	
Lontoo (Iso-Britannia)	≥18 v	≤4 v (ilman lippua), 5-10 v (vapaalippu/ilman lippua)	5-17 v (vapaalippu), ≥18 v (30 %, kausi)	11-16 v (alennus/ vapaa-lippu, kausi, kerta), 16-20 v (alennus/vapaalippu, kausi, kerta)
Länsi-Midlands (Iso-Britannia)	≥16 v	<5 v (ilman lippua), 5-15 v (50 %, kausi, kerta jne.)	≥16/18 v (n. 40 %, kausi), 16-18 v kokopäiväiset opiskelijat (50 %, kausi, kerta jne.)	-
Amsterdam (Alankomaat)		≤3 (ilman lippua), 4-11 v (34 %, arvo)	on (vapaalippu)	-
Pariisi (Ranska)		≤4 v (ilman lippua), 4-9 v (50 %, kerta), ≤12 v (50 %, vierailijakausi)	≤26 v (46-58 %, kausi), ryhmälippu (50 %, kerta)	≤26 v vapaapäivinä (50 %, kausi)
Lyon (Ranska)		≤4 v (vapaalippu)	on (50-70 %, kausi, sarja)	18-21 v (70 %, kausi)
Varsova (Puola)		≤7 v (ilman lippua), 7-16 v (50 %, arvo)	on (50 %, arvo), 7-21 v (vapaalippu, perheessä yli 4 lasta)	7-21 (50 %, arvo)
Praha (Tšekki)	18-60 v	≤6 v (ilman lippua), 6-15 v (vapaalippu)	19-26 v (50 %, kausi)	15-19 v (50 %, kausi)
Budapest (Unkari)		≤6 v (ilman lippua), 6-14 v (36/50 %, kausi, kerta)	on (36-50 %, kausi, päivä, kerta)	-
Torino (Italia)		≤10 (vapaalippu)	<26 v (56,3 %, kausi)	-
Madrid (Espanja)		<4 v (ilman lippua)	-	<23 v (65 %, kausi)
Barcelona (Espanja)		<4 v (ilman lippua), 4-13 v (vapaalippu)	-	<25 v (74 %, kausi)

Alennuslipun hinta ilmoitettu verrattuna aikuisten lipun hintaan (% aikuisten lipun hinnasta)

	Eläkeläinen	Seniori	Invalidi	Sokea
Helsinki (Suomi)	KELA-eläkeläinen (vähävarainen) (50/75 %, kausi, arvo)	-	on (75 %, kausi, arvo)	on (vapaalippu)
Tukholma (Ruotsi)	on (60 %, kaikki liput)	≥65 v (60 %, kaikki liput)	on (vapaalippu, myös saattajalle)	-
Kööpenhamina (Tanska)	≥65 v (hinta vaihtelee, kausi)	-	on (hinta vaihtelee, kausi)	on (95 %, kausi)
Oslo (Norja)	on (50 %, kausi ja kerta)	≥67 v (50 %, kausi ja kerta)	on (50 %, kausi ja kerta)	on (50 %, kausi ja kerta)
Berliini (Saksa)	-	≥65 v (74 %, kausi)	on (vapaalippu)	on (vapaalippu)
Vilna (Liettua)	60-80 v (50 %, kausi ja kerta)	≥80 v (80 % kausi ja kerta)	on (50/80 %, kausi ja kerta)	-
Lontoo (Iso-Britannia)	-	≥60 v (vapaalippu)	on (vapaalippu)	on (vapaalippu)
Länsi-Midlands (Iso-Britannia)	≥62 v (vapaalippu, ma-pe klo 9.30 lähtien, la-su koko päivän)	-	5-61 v (vapaalippu)	5-61 v (vapaalippu)
Amsterdam (Alankomaat)	-	≥65 v (34 %, arvo), pienituloinen seniori (vapaalippu)	-	on (normaalihintainen erityislippu)
Pariisi (Ranska)	-	≥60 v (30-59 %, kausi)	on (30-59 %, kausi)	on (50 %, kerta)
Lyon (Ranska)	-	≥65 v (15-50 %, kausi)	on (30 %, kausi)	on (1 %, kausi)
Varsova (Puola)	<70 v (50 %, arvo)	>70 v (ilman lippua)	on (ilman lippua/50 %, arvo), 7-26 v (ilman lippua)	on (ilman lippua)
Praha (Tšekki)	-	60-65 v (50 %, kerta ja kausi), ≥65 v (vapaalippu), ≥70 v (ilman lippua)	on (ilman lippua)	on (ilman lippua)
Budapest (Unkari)	on (35 %, kausi, kerta)	≥65 v (ilman lippua)	-	on (ilman lippua)
Torino (Italia)	-	≥65 v vähätuloinen (70 %, kausi)	invaliditeetti ≥67 % (vapaalippu), invaliditeetti 35-66 % (42,11 %), invaliditeetti 11-34 % (55,26 %)	
Madrid (Espanja)	-	≥65 v (18 %, kausi)	on (80 %, kausi)	-
Barcelona (Espanja)	-	>65 v (41 %, kausi)/>60 v pienituloinen (vapaalippu)	on (kuten senioreilla)	-

Alennuslipun hinta ilmoitettu verrattuna aikuisten lipun hintaan (% aikuisten lipun hinnasta)

	Pyörätuoli	Rollaattori	Oikeus saattajaan	Lastenvaunut
Helsinki (Suomi)	ei tarkastusmaksua	-	on (ilman lippua)	on (ilman lippua)
Tukholma (Ruotsi)	on (ilman lippua busseissa)	on (ilman lippua busseissa)	-	on (ilman lippua busseissa)
Kööpenhamina (Tanska)	-	-	-	-
Oslo (Norja)	on (vapaalippu)	-	on (sokean saattaja ilman lippua, invalidin saattaja 50 %, kausi ja kerta)	-
Berliini (Saksa)	on (vapaalippu)	-	on (ilman lippua)	-
Vilna (Liettua)	-	-	-	-
Lontoo (Iso-Britannia)	on (ilman lippua busseissa/vapaalippu)	-	-	-
Länsi-Midlands (Iso-Britannia)	voi kuulua invalideihin	voi kuulua invalideihin	-	-
Amsterdam (Alankomaat)	-	-	-	-
Pariisi (Ranska)	-	-	on (vapaalippu)	-
Lyon (Ranska)	on (30 %, kausi)	-	-	-
Varsova (Puola)	kuten invalidit	on (ilman lippua)	on (ilman lippua)	on (ilman lippua)
Praha (Tsekki)	on (ilman lippua)	-	-	-
Budapest (Unkari)	on (ilman lippua)	-	-	on (36 %)
Torino (Italia)	invaliditeetti ≥67 % (vapaalippu), invaliditeetti 35-66 % (42,11 %), invaliditeetti 11-34 % (55,26 %)	-	on (vapaalippu)	-
Madrid (Espanja)	-	-	-	-
Barcelona (Espanja)	on (kuten senioreilla)	-	-	-

Alennuslipun hinta ilmoitettu verrattuna aikuisten lipun hintaan (% aikuisten lipun hinnasta)

	Muut			
Helsinki (Suomi)	Sotainvalidi ja rintamaveteraani (vapaalippu)	Poliisi (ilman lippua)		
Tukholma (Ruotsi)	Koululainen (50 %, kausi)	Perhe (≤6 7-11 v lasta aikuisen kanssa)(ilman lippua, viikonloppuisin ja vapaapäivinä)		
Kööpenhamina (Tanska)				
Oslo (Norja)	Varusmies (50 %, kerta)	Perhe (≤4 lasta aikuisen kanssa)(ilman lippua, viikonloppuisin ja vapaapäivinä)		
Berliini (Saksa)	Pienituloinen (50 %, arvo)	Koululainen (75%, arvo ja kausi)		
Vilna (Liettua)	Koululainen 7-18 v (50/80 %, kausi, kerta)	Veteraani ≥70 v (50/80 %, kausi, kerta)		
Lontoo (Iso-Britannia)	Työtön 18-24 v, veteraani (vapaalippu)	Raideliikennekortti (66 %, osa raideliikenteestä ruuhka-ajan ulkopuolella)	Koululaisryhmät 5-17 v (vapaalippu ruuhka-ajan ulkopuolella)	Ryhmä (alennuslippu)
Länsi-Midlands (Iso-Britannia)				
Amsterdam (Alankomaat)				
Pariisi (Ranska)	Pienituloinen + perhe (vapaalippu / 50-75 %, kerta ja kausi), suuri perhe (50 %, kerta)	Ammatillisessa koulutusohjelmassa opiskeleva nuori (vapaalippu)	Palomies (65 %, kerta), poliisi (62,3 %, kausi)	Varusmies (25 %, kerta), veteraani (30-59 %, kausi ja kerta)
Lyon (Ranska)	Suuri perhe (≥3 lasta)(60-70 %, kausi, sarja)	Koululainen (15/50/70 % kausi, sarja)	Vähävaraiset (15-30 %, kausi)	
Varsova (Puola)	Polliisit ja armeijan poliisit, lipun tarkastaja (vapaalippu)	Varsovan kunniakansalainen ja parlamentin jäsen, tietyn määrän verta luovuttanut, työtön tai vähävarainen (ilman lippua)	Veteraani (50 %, arvo)	
Praha (Tsekki)	Aikuinen + lapsi (30 %, viikonloppuisin, kerta)			
Budapest (Unkari)	Veteraani (vapaalippu)			
Torino (Italia)	Työtön (11,61 %, kausi)	Poliisi, palomies, puolustusvoimat, laivasto ja ilmavoimat (vapaalippu)		
Madrid (Espanja)	Suuri perhe (80/50 %, kausi)	Vähätuloinen liikuntarajoitteinen tai eläkeläinen (11,4 %, kausi)		
Barcelona (Espanja)	Työtön (22 %, kausi)	Suuri perhe (3-4 lasta 80 %, 5 tai enemmän 50 %, kausi)		

Alennuslipun hinta ilmoitettu verrattuna aikuisten lipun hintaan (% aikuisten lipun hinnasta)

HSL:n julkaisu 2/2015
ISSN 1798-6184
ISBN 978-952-253-248-0 (pdf)

•
•
•
•
•
•
•

HSL Helsingin seudun liikenne •
Opastinsilta 6A, Helsinki •
PL 100, 00077 HSL •
puh. (09) 4766 4444 •
etunimi.sukunimi@hsl.fi •

HRT Helsingforsregionens trafik
Semaforbron 6 A, Helsingfors
PB 100 • 00077 HRT
tfn (09) 4766 4444
fornamn.efternamn@hsl.fi